

**Wyższa Szkoła Bankowa
we Wrocławiu**

WYDZIAŁ FINANSÓW I ZARZĄDZANIA

Praca licencjacka – rekomendowane zasady pisania

**Manual dla kierunków:
FiR, Zarządzanie, TiR, PwB, Logistyka, BW,
Mikrobiznes, Informatyka**

Autor opracowania:

dr Dariusz Wójcik

Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu

Spis treści

Od autora	4
I. Informacje wstępne	5
Kwalifikacje zdobywane na seminarium dyplomowym	7
Przebieg seminarium, warunki i sposób oceniania	8
Metody sprawdzenia efektów kształcenia	9
Dokumentacja	9
Literatura	10
II. Zawartość pracy licencjackiej	12
Założenia	12
Układ pracy	13
Konstrukcja	14
Dokładność relacji	15
Wkład własny	15
Terminologia	15
Wymogi językowe	16
Estetyka	16
III. Strona redakcyjna	17
Pierwsza strona	17
Układ pracy, style i formatowanie	17
Język	20
Rysunki	20
Tabele	22
Bibliografia	22
Wydawnictwa zwarte - jako całość	25
Wydawnictwa ciągłe (czasopisma, gazety)	26
Wydawnictwa ciągłe – artykuł	26
Wydawnictwa prawne	26
Dokumenty elektroniczne	27
Załączniki	28
IV. Metodologiczne podstawy badań własnych	30
Zmienne i ich kategorie	33
Metody, techniki i narzędzia badawcze	35

Organizacja i przebieg badań	38
V. Prawa autorskie. Odpowiedzialność studenta i promotora	40
VI. Formalny wzór pracy	42

Od autora

Praca dyplomowa – licencjacka jest pisemną pracą, której napisanie i przedstawienie na egzaminie dyplomowym oraz wcześniejsze poddanie procedurze recenzji, jest konieczne do zdobycia przez studenta dyplomu uczelni, a zarazem tytułu zawodowego. Pozytywna recenzja pracy oraz zdanie egzaminu licencjackiego (dyplomowego) upoważnia do posługiwania się tytułem licencjata.

Manual został pomyślany jako praktyczna pomoc w procesie przygotowania i opracowania pracy licencjackiej. Ma na celu wskazanie studentom, co powinni robić, a następnie jak postępować w toku poszczególnych czynności składających się na proces tworzenia pracy, aby proces ten przebiegał bez zakłóceń, a ostateczna praca miała właściwą jakość.

Manual stanowi próbę całościowego zebrania pomysłów, propozycji oraz dobrych praktyk stosowanych w trakcie pisania pracy dyplomowej. Wykorzystane w nim zostały publikowane poradniki z zakresu, zarządzenia Dziekanów Wydziałów WSB we Wrocławiu i Opolu, dobre rady Korpusu Dziekańskiego, wytyczne pracowników Biblioteki WSB, Dziekanatu, Departamentu Obsługi Dydaktyki, Działu E-learningu i Multimediów oraz własne doświadczenia autora, zdobyte w trakcie prawie trzydziestoletniej pracy dydaktycznej we wrocławskich uczelniach.

Opracowanie jest wyłącznie zbiorem rekomendowanych rozwiązań możliwych do zastosowania. Ostateczną decyzję w tym zakresie podejmuje oczywiście promotor, kierujący się w swoich decyzjach w procesie pisania pracy przez studenta własną wiedzą i doświadczeniem, uwzględniając zapewne także subiektywne przekonania studenta.

Intencją autora było przedstawienie w manualu wyłącznie zbioru wskazówek, rad praktycznych, a nie sztywnych reguł. Nie powinny one kępować w żadnym stopniu pomysłów i własnej inicjatywy studentów, bowiem te ich cechy najlepiej stymulują wszelkie procesy tworzenia i są źródłem powstania wartościowych merytorycznie i dobrych pod względem formalnym prac.

Prace licencjackie pisane na konkretnym kierunku wyróżniają się oryginalnością, swoistą specyfiką. To co może być dużym walorem pracy na danym kierunku wcale nie musi nim być na innym. Istotnym jest także aby student w trakcie pisania pracy wykazywał się dużą konsekwencją w zakresie wykorzystania przyjętego rozwiązania.

Autor wyraża nadzieję, że manual spotka się z pozytywnym przyjęciem ze strony promotorów oraz studentów i okaże się pomocny w napisaniu dobrej pod względem formalnym pracy licencjackiej.

Dariusz Wójcik

I. Informacje wstępne

Nazwa przedmiotu: Seminarium dyplomowe

Forma: seminarium /2 lub 3 godzinne/

Czas trwania zajęć:

- Studia stacjonarne: 10 godzin w semestrze IV, po 20 godzin w semestrze V i VI
- Studia niestacjonarne: po 10 godzin w semestrze IV, V i VI

Wprowadzenie:

Manual do przedmiotu Seminarium dyplomowe na studiach I stopnia zawiera kompendium podstawowych treści i pozwala zrealizować wskazane w Polskiej Ramie Kwalifikacji (PRK) cele odwołujące się do wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych. Niniejsze opracowanie zawiera informacje przedstawiane w formie wykładowej oraz materiał praktyczny, obejmujący treści i metody dydaktyczne umożliwiające osiągnięcie efektów tego kształcenia.

Cel seminarium dyplomowego:

Za najważniejszy cel seminarium dyplomowego na studiach I stopnia (zwanego dalej seminarium) uznaje się zapewnienie studentom specjalizacji w wybranej dyscyplinie zawodowej oraz stworzenie możliwie optymalnych warunków do napisania pracy licencjackiej. SeminaRIA stwarzają warunki do kierowania przez promotora realizacją prac licencjackich i do jej bieżącej kontroli. Dają jednocześnie możliwość zorganizowania stałego kontaktu seminarzystów z promotorem.

SeminaRIA są wykorzystywane głównie do omawiania i dyskusowania wszelkich spraw związanych z przygotowywaniem pracy. Kierowanie pracami licencjackimi stanowi istotę seminariów i może być sprawnie realizowane wówczas, gdy w ich przebieg zaangażowani są zarówno pracownicy naukowo-dydaktyczni, jak i sami studenci. Do spełnienia zadań, konieczne są konsekwencja i zdyscyplinowanie w realizacji przyjętego programu seminarium.

Podstawowym warunkiem właściwego przebiegu seminarium i zakończenia go terminową oraz pomyślną obroną pracy jest wzajemne zaufanie i zrozumienie uczestników grupy

seminaryjnej i promotora. Atmosfera wzajemnego zaufania jest bardziej potrzebna niż w innych formach zajęć dydaktycznych.

Promotorzy są współodpowiedzialni za jakość prac licencjackich. Zdarza się jednak, że pełnienie funkcji promotora jest utrudnione na skutek unikania przez studentów kontaktów, czy też z powodu obaw przed przyznaniem się do trudności napotykaných w toku realizacji pracy. Aby przeszkody te pokonać, potrzebne jest to co wcześniej zostało napisane, zaufanie i odpowiedzialność. Trzeba jednak przy tym podkreślić, że wszelkie obawy i zahamowania występujące u studentów są nieuzasadnione, gdyż z pisaniem pracy, mającej charakter pracy naukowej, mają do czynienia po raz pierwszy, więc ze zrozumiałych względów nie mogą być do tego w pełni przygotowani. Z tych też względów studenci powinni szczerze, bezpośrednio i szczegółowo przedstawiać swoje trudności promotorowi, aby ułatwić mu kierowanie pracą, a sobie zapewnić oddanie pracy w wyznaczonym terminie.

Seminaria należą do najtrudniejszych zajęć dydaktycznych zarówno dla prowadzących je nauczycieli akademickich, jak i samych studentów. Należą do przedmiotów najdłużej realizowanych w trakcie studiów. Przebieg seminarium wpływa na jakość pracy, co z kolei determinuje końcową ocenę studiów, umieszczaną na dyplomie. Trudności wynikają też z braku wzorcowych rozwiązań w zakresie prowadzenia seminariów; zróżnicowanego doświadczenia promotorów oraz ze względu na konieczność odrębnego traktowania przez nauczycieli akademickich różnych tematów opracowywanych przez poszczególnych studentów nawet jeśli tematy te są podobne.

Seminarium ma charakter zajęć konsultacyjnych polegających głównie na doradzaniu oraz konstruktywnej krytyce sposobu prowadzenia przez studentów prac licencjackich.

Podział na grupy seminaryjne następuje od czwartego semestru studiów. Najlepszą metodą doboru grup seminaryjnych, stosowaną także w WSB we Wrocławiu, jest dobrowolny zapis studentów na listy, po wcześniejszym podaniu do wiadomości studentom wykazu osób prowadzących w danym roku seminaria oraz zakresu tematycznego seminarium.

Seminaria dyplomowe przyczyniają się do pogłębienia wiedzy studentów oraz do wytworzenia nawyku samodzielnego rozwiązywania zagadnień. Uczestnik seminarium z biegiem czasu sam zaczyna dostrzegać konieczność systematycznego kształcenia i uaktualniania swej wiedzy. W trakcie zajęć seminaryjnych studenci zdobywają świadomość, że

nie wystarcza mechaniczna znajomość faktów i zagadnień, konieczne jest bowiem przede wszystkim nabycie umiejętności omawiania, odkrywania i kojarzenia faktów, szukania współzależności i wyciągania subiektywnych sądów wartościujących. Nie można przy tym w sposób jednoznaczny określić drogi do tego rodzaju umiejętności, nie można też podać idealnej recepty na napisanie dobrej pracy licencjackiej. Dyplomant musi przez cały czas zdawać sobie sprawę z tego, że rola promotora sprowadza się do poradnictwa, życzliwej krytyki i pomocy w załatwianiu spraw organizacyjnych związanych z badaniami i zbieraniem materiałów. Student sam decyduje o swym rozwoju naukowym, a praca licencjacka jest tego udokumentowaniem i nikt jej za niego nie wykona.

Na ogół wiedza zdobywana na seminarium jest trwalsza i głębsza, ze względu na aktywną postawę jego uczestników, a także osobiste zainteresowanie tematami oraz odpowiedni już stopień osiągniętej dojrzałości intelektualnej. Trzeba jednak podkreślić, że osiągnięcie celów dydaktycznych seminarium zależy od odpowiedzialności, pomysłowości, energii i zdyscyplinowania jego uczestników.

Kwalifikacje zdobywane na seminarium dyplomowym

Wiedza:

- Zna odpowiedź na pytania, jakie są cele pracy licencjackiej i etapy jej opracowania. Zna rodzaje źródeł inspirujących wybór tematu i tytułu pracy oraz kryteria doboru źródeł.
- Uzależnia wybór problemu i konstrukcji pracy od rodzaju pracy licencjackiej. Zna zasady formułowania problemu (celu) zgodnego z tytułem pracy.
- Zna zasady budowy spisu treści uwzględniającego problem jako myśl przewodnią pracy.
- Rozróżnia elementy konstrukcji i zna zasady pisania wstępu, rozdziałów merytorycznych, zakończenia oraz prezentowania bibliografii, spisu, tabel, wykresów, rysunków w pracy.

Umiejętności:

- Prawidłowo konstruuje temat, problem, strukturę i treść pracy.
- Właściwie dobiera źródła pracy.
- Umiejętnie prezentuje w pracy wiedzę z zakresu zgromadzonej i poznanej literatury oraz materiałów empirycznych.

Kompetencje społeczne:

- Jest świadom sensu podejmowania i rozwiązywania problemów badawczych w świetle doskonalenia systemów gospodarczych, społecznych i własnych umiejętności.
- Potrafi myśleć i działać w sposób przedsiębiorczy przy realizacji pracy dyplomowej – samodzielnie pogłębia wiedzę.
- Cechuje się etyczną postawą w biznesie oraz poza nim. Jest świadom konsekwencji plagiatu oraz auto plagiatu.

Przebieg seminarium, warunki i sposób oceniania

1. W czwartym semestrze w trakcie seminariów powinno nastąpić: określenie wymogów, ustalenie tematu pracy, celu pracy, określenie stosowanych metod badawczych, zdefiniowanie celów badawczych i/lub hipotez badawczych oraz opracowanie planu pracy i wstępnej listy bibliografii oraz materiałów źródłowych.

Zgodnie z § 48 Regulaminu studiów, temat pracy dyplomowej zatwierdza promotor biorąc pod uwagę zainteresowania naukowe studenta, tematykę badawczą oraz kierunek studiów.

2. Piąty semestr – w terminach zjazdów studentów odbywają się seminaria w blokach dwugodzinnych (ewentualnie trzygodzinnych). Warunkiem zaliczenia semestru powinno być oddanie i zatwierdzenie minimum jednego rozdziału pracy.
3. Warunkiem zaliczenia szóstego semestru jest złożenie zatwierdzonej pracy do dziekanatu. Nie spełnienie tego wymogu skutkuje wpisaniem nzal. w terminie zwykłym i terminie poprawkowym.
4. Po spełnieniu wymagań w danym semestrze student uzyskuje zaliczenie w formie zal.
5. Zgodnie z § 49 Regulaminu studiów:
  - W przypadku negatywnej oceny pracy dyplomowej wystawionej przez recenzenta, dziekan wyznacza drugiego recenzenta. Druga recenzja traktowana jest jako ostateczna.
  - W przypadku, gdy ocena drugiego recenzenta jest negatywna student zostaje skreślony z listy studentów z wyjątkiem sytuacji, gdy w ciągu dwóch tygodni od

otrzymania drugiej negatywnej recenzji student złoży podanie do dziekana o powtarzanie semestru lub roku i taką zgodę otrzyma. Wtedy w trakcie powtarzanego semestru lub roku student jest zobowiązany przygotować nową pracę dyplomową.

Metody sprawdzenia efektów kształcenia:

- złożenie zatwierdzonej pracy licencjackiej,
- egzamin dyplomowy.

Dokumentacja

Student składa w dziekanacie **trzy egzemplarze** pracy licencjackiej (wydruk obustronny, miękka oprawa, górna okładka przezroczysta, praca zbindowana) z wklejoną płytą CD do jednego z nich.

Przed oddaniem pracy do dziekanatu student powinien:

- sprawdzić przed zbindowaniem i nagraniem płyty CD czy **strona tytułowa** jest zgodna ze wzorem i nie ma na niej błędu (pobrać wzór strony tytułowej: *Extranet* → *Organizacja toku studiów* → *Obrony* → *Wzór strony tytułowej pracy*);
- sprawdzić czy na stronie tytułowej **ma akceptację** promotora;
- podpisać oświadczenie na ostatniej stronie pracy (pobrać wzór ostatniej strony: *Extranet* → *Organizacja toku studiów* → *Obrony* → *Wzór ostatniej strony pracy*);
- płytę CD włożyć do koperty i **wkleić na wewnętrznej stronie tylnej okładki** jednego z egzemplarzy pracy licencjackiej.

Zawartość płyty CD zalecenia:

- nagraj pracę licencjacką w jednym pliku (wszystkie rozdziały, spis treści, strona tytułowa itd.) w jednym z formatów: **DOC, DOCX, ODT, RTF**;
- zapisz plik pod nazwą, która zawiera pierwszą literę Twojego imienia, nazwisko i numer albumu (np. mkowalczyk24525);
- na płycie stwórz folder o nazwie „kopia” i nagraj w nim jeszcze raz ten sam plik. Płytę włóż do koperty i **wklej na wewnętrznej stronie tylnej okładki** jednego z egzemplarzy pracy licencjackiej;

- płytę podpisz imieniem, nazwiskiem i numerem albumu (np. Marek Kowalczyk 24525);
- oddanie płyty bez nagranych materiału, z plikiem uszkodzonym lub z treścią nie zgadzającą się z wersją papierową **może skutkować niedopuszczeniem** do obrony.

Weryfikacja Jednolitym Systemem Antyplagiatowym:

- obejmuje cały tekst pracy dyplomowej, jej efektem jest Raport podobieństwa.

W efekcie analizy Raportu oraz pracy studenta, w przypadku:

- a) wydania przez promotora opinii o niedopuszczeniu studenta do egzaminu dyplomowego w związku z podejrzeniem popełnienia plagiatu,
- b) sformułowania przez recenzenta w recenzji pracy zarzutu popełnienia plagiatu przez jej autora, Dziekan podejmuje decyzję o sposobie dalszego postępowania.

Literatura polecana przy pisaniu prac dyplomowych:

Literatura podstawowa:

1. Apanowicz J., *Metodologiczne uwarunkowania pracy naukowej*, Warszawa: Difin, 2005.
2. Brdulak J., *Zasady techniczne pisania prac dyplomowych o tematyce ekonomicznej*, Warszawa: Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, 2014.
3. Majchrzak J., Mendel T., *Metodyka pisania prac magisterskich i dyplomowych*, Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, 2005.
4. Wójcik K., *Piszę pracę magisterską. Poradnik dla autorów akademickich prac promocyjnych (licencjackich, magisterskich, doktorskich)*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, 2002.

Literatura dodatkowa:

1. Antczak M., Nowacka A., *Przypisy, powołania, bibliografia załącznikowa*, Warszawa: Wydawnictwo SBP, 2008.
2. Pioterek P., Zieleniecka B., *Technika pisania prac dyplomowych*, Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, 2004.
3. PN-ISO 690-2 : 1999 *Informacja i dokumentacja. Przypisy bibliograficzne. Zawartość, forma i struktura.*

4. PN-ISO 690 : 2002 *Dokumentacja. Przypisy bibliograficzne. Zawartość, forma i struktura.*
5. Pułło A., *Prace magisterskie i licencjackie. Wskazówki dla studentów*, Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, 2006.
6. Wrycza-Bekier J., *Kreatywna praca dyplomowa. Jak stworzyć fascynujący tekst naukowy*, Gliwice: Wyd. Helion, 2011.
7. Zenderowski R., *Technika pisania prac magisterskich i licencjackich. Krótki przewodnik po metodologii pisania prac dyplomowych*, Warszawa: Wyd. CeDeWu, 2007.

Informacje dodatkowe:

W treści manuala rady autora umieszczone są w niebieskiej ramce lub wyróżnione czerwoną czcionką.

II. Zawartość pracy

Praca licencjacka powinna składać się z dwóch części:

- **analitycznej** - zawierającej aspekty teoretyczne i analityczne¹;
- **empirycznej** - prezentującej wyniki przeprowadzonych badań, ich analizę i wyciągnięte wnioski.

Praca licencjacka jako dzieło jest pisemnym opracowaniem monograficznym zgodnym z ustalonym tematem. Część badawcza jest integralną częścią pracy.

Pracę licencjacką musi cechować: jasne, precyzyjne, ścisłe i obiektywne przedstawienie przedmiotu pracy z wyraźnym zaznaczeniem wyników własnych autora na tle opublikowanych materiałów źródłowych, przejrzysty układ treści pracy, kompletność opracowania, poprawność i płynność języka oraz stylu wypowiedzi oraz odpowiedni poziom wydawniczy (zachowanie wymagań formalnych, estetyka wykonania).

Nie jest to natomiast chronologiczny opis przebiegu badań ani włożonego wysiłku, nie jest to także podręcznik dydaktyczny ani własne przedstawienie szerokich podstaw wiedzy z zakresu omawianej problematyki.

Założenia²

1. Studia licencjackie mają charakter zawodowy, a praca licencjacka ma dokumentować nabycie przez studenta umiejętności wykonywania wyuczonego zawodu.
2. Praca licencjacka winna w szczególności dokumentować umiejętność czynnego posługiwania się wiedzą nabytą w czasie studiów, tj. zastosowania tej wiedzy do rozwiązywania problemów związanych z realizowanym kierunkiem studiów.
3. Temat pracy powinien być ściśle związany z kierunkiem realizowanych studiów.
4. Praca licencjacka musi mieć charakter empiryczny, tj. być oparta na materiale faktograficznym. Ten materiał może pochodzić z przedsiębiorstw lub innych jednostek (np. urzędów pracy, urzędów gmin, firm marketingowych, organizacji non profit, banków, ubezpieczycieli), z własnych badań (np. obserwacja częstości napływu klientów do sklepu w ciągu dnia, tygodnia; obserwacja organizacji pracy na określonych stanowiskach, badanie ankietowe dotyczące motywacji klientów, badanie

---

¹ Charakter analityczny ma wysiłek myślowy nad włączeniem dotychczasowego piśmiennictwa naukowego na danym polu badań do nowego przedsięwzięcia badawczego, w którym istotne jest krytyczne rozprawienie się z dotychczasowymi publikacjami. Prace analityczne dotyczą pojęć, twierdzeń, poglądów, a także materiałów, rzeczy i zjawisk.

² Zgodnie z Zarządzeniami Dziekana Wydziału WSB /Wymagania dotyczące prac dyplomowych/.

sprawozdań finansowych, dokumentacji rachunkowości, procedur obiegu dokumentów) lub z publikowanych źródeł (np. z badań budżetów gospodarstw domowych, badań koniunktury, innych danych publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny i jego lokalne agendy, badań specjalnych ogłaszanych przez wyspecjalizowane jednostki, danych pochodzących z Internetu).

5. Praca licencjacka powinna zawierać:

- analizę wyraźnie sformułowanego problemu wraz z wnioskami dla przyszłości; lub
- projekt rozwiązania problemu, obejmującego krytykę dotychczasowego rozwiązania (jeśli istniało), prezentację proponowanego rozwiązania, ocenę zalet i wad tego rozwiązania.

6. Praca licencjacka powinna dokumentować umiejętność posługiwania się literaturą dla rozwiązania postawionych zadań badawczych, co oznacza, że odwołania do literatury powinny wspierać tok wywodów autora.

7. Praca licencjacka powinna wykazać, że autor umie gromadzić odpowiednie do celu pracy materiały, opracować je zgodnie z wymaganiami danej dyscypliny, sformułować wnioski z badania.

Układ pracy

Praca dyplomowa składa się z następujących części:

1. strony tytułowej,
2. wstępu,
3. rozdziału teoretycznego (nie zawsze jest obligatoryjny),
4. rozdziałów empirycznych (zazwyczaj dwóch) – **element własny pracy**,
5. zakończenia (wniosków) – **element własny pracy**,
6. spisu materiałów źródłowych,
7. spisu tabel,
8. spisu rysunków,
9. załączników (jeżeli występują / są wymagane),
10. oświadczenia studenta.

Wstęp powinien mieć maksymalnie 3 strony i dawać czytającemu spójny obraz tego, dlaczego autor zdecydował się podjąć taki, a nie inny temat pracy. Innymi słowy, powinien wskazywać na wagę problemów podjętych w pracy. Wstęp powinien zawierać cel pracy, opis zawartości poszczególnych rozdziałów, wskazanie, w której części pracy metodologia badań zostanie zaprezentowana oraz charakterystykę wykorzystanego w trakcie pisania pracy materiału źródłowego.

Główna część pracy - w zależności od rodzaju pracy, który wynika często z kierunku studiów lub z tematyki pracy, powinna składać się z części teoretycznej i badawczej, w której autor opisuje wyniki własnych badań.

Część teoretyczna (zazwyczaj I rozdział), stanowi omówienie zagadnień z zakresu, już opublikowanych zawartych w książkach, czasopismach, innych pracach naukowych i opublikowane w Internecie pozycji. Głównym zadaniem autora jest dokonanie analizy porównawczej zgromadzonych materiałów, ich syntezy lub – jeśli tezy postawione w tych materiałach są ze sobą sprzeczne – przedstawienie własnych ocen i opowiedzenie się za którąś z wersji lub uzasadnienie, dlaczego żadna z nich nie znalazła uznania.

W pracach empirycznych, jakie wymagane są w WSB we Wrocławiu po części teoretycznej, autor powinien zaprezentować charakterystykę omawianego podmiotu/terenu i sposób prowadzenia (metodykę) badań oraz uzyskane w ich efekcie wyniki, jeżeli badania własne były prowadzone. W pracach licencjackich nie jest wymagane samodzielne prowadzenie badań.

Zakończenie (wnioski) powinno mieć objętość 2-3 stron i zawierać musi: przedstawienie zrealizowanych zadań ze zwróceniem uwagi na ich ewentualną oryginalność i nowatorskie podejście, najistotniejsze wnioski z pracy oraz ewentualne rekomendacje w zakresie omawianych zagadnień.

Konstrukcja

Konstrukcja pracy powinna spełniać wymogi kompletności, a układ pracy musi być logiczny. Konstrukcja logicznie spójna to taka, w której kolejność i treść poszczególnych rozdziałów formułowane są nie według nagromadzonego materiału, ale według jednej myśli przewodniej - to jest wyznaczonego celu badawczego i w ramach określonego tematu zagadnienia.

Tytuły i odpowiadająca im treść rozdziałów powinny z siebie wynikać, tworząc spójną wewnętrzną i pozbawioną przypadkowości całość dającą możliwość przechodzenia do coraz bardziej pogłębionych i szczegółowych rozważań, a następnie do syntezy czy uogólnienia.

Rozmiarów pracy dyplomowej nie normują żadne reguły poza wymogiem kompletnego opracowania tematu (zwyczajowo powinno to być około 50 – 60 stron).

Dokładność relacji

Dokładność relacji odnosi się zarówno do przedstawiania faktów, jak i zamieszczanych poglądów.

W obszarze faktów (danych źródłowych, przebiegu i efektów wyników ankiet, wywiadów, bezpośredniej obserwacji itp.) ważna jest nie tylko ścisłość w ich relacjonowaniu, ale także określone podejście metodologiczne, uniemożliwiające uzyskanie wyników jednostronnych czy wręcz tendencyjnych.

W obszarze poglądów chodzi o prezentację obiektywną, rzetelną, nie mającą charakteru celowo wybiórczej, wyrwanej z kontekstu.

Prawidłowa relacja oznacza, że nie pomija się także tych okoliczności, które świadczą przeciwko szczególnemu czy ogólnemu wynikowi pracy. Opis materiałów powinien pozwalać na wyraźne rozróżnienie wyników badań własnych i cudzych, co musi znaleźć wyraz we właściwym redakcyjnym opracowaniu pracy. Dobór literatury powinien być ściśle związany z tematem i celem pracy. Autor powinien starać się uwzględniać w pracy najnowsze pozycje literatury oraz aktualne akty prawne.

Wkład własny

Student pisząc pracę licencjacką musi wykazać się ogólną znajomością dziedziny wiedzy, z zakresu której pisze pracę, właściwie dobrać literaturę, materiał źródłowy i odpowiednio je wykorzystać. Każda praca licencjacka jest w mniejszej czy większej części uporządkowanym według ogólnego zamysłu autora przedstawieniem wyników, twierdzeń czy ocen już istniejących. Jednak jej ocena wzrasta, gdy autor postara się o nowy opis czy o nową interpretację już znanego i publikowanego materiału. Podnoszą merytoryczną wartość pracy: badania własne, samodzielne opinie i oceny oraz subiektywne sądy wartościujące autora.

Terminologia

Poprawne formułowanie myśli zależy m.in. od precyzyjności używanych pojęć. Dlatego też wymogi z zakresu rygoru terminologicznego wszędzie tam, gdzie mogą istnieć jakiegokolwiek wątpliwości co do znaczenia używanych terminów, znajdują się w zasadzie poza sferą swobodnego wyboru i muszą być przez studenta piszącego pracę spełnione. Oznacza to, że pojęcia podstawowe należy wyczerpująco wyjaśnić, podając je za literaturą z badanego zakresu

wiedzy. Ponadto, trzeba dokładnie wyjaśnić terminy nowe, proponowane przez piszącego pracę. Respektowanie tych wymagań zapobiega ewentualnym nieporozumieniom natury merytorycznej czy wręcz terminologicznych andronów i pustosłowia. Brak dbałości w tym względzie czyni pracę mało czytelną i niezrozumiałą.

Wymogi językowe

Praca powinna być napisana krótko, zwięźle i być pozbawiona niepotrzebnych, nic nie wnoszących słów, zwrotów i frazesów. Poszczególne słowa w pracy typu licencjacka lub ich całe ciągi mają często ściśle zdefiniowane znaczenia (np. terminy z dziedziny ekonomii, zarządzania, turystyki, finansów, prawa czy bezpieczeństwa) i dla precyzji wyводу muszą być użyte w niezmienionej postaci. Możliwie krótkie zdania, unikanie wyszukanego języka, akademickość - to zasady, które bezwzględnie należy przestrzegać. Tekst powinien być przejrzysty i komunikatywny. Przeszkadza temu zarówno rozwlekłość w formułowaniu myśli, jak i zbyt duża zwięźłość wypowiedzi.

Estetyka

Praca powinna być napisana czysto i estetycznie. Tekst każdego rozdziału powinien rozpoczynać się od nowej strony. Ekspozuje się w ten sposób początek każdego z rozdziałów, wprowadzając jednocześnie ład, ułatwiający orientację w całości tekstu pracy. Ważne jest zadbanie o czytelny przestrzenny układ całego tekstu, a zwłaszcza o dodatkowe odległości między poszczególnymi śródtytułami. Układ, w którym prawie każde zdanie zaczyna się od akapitu, jest niepoprawny. Zadaniem akapitu³ jest wyraźne zaznaczenie nowej myśli w bieżącym wątku wypowiedzi. Szczegółowe zasady redagowania pracy opisano w części III niniejszego manuala.

---

³ **Akapit** (od łac. *a capite*, dosł. *od głowy*, od początku) to podstawowy sposób dzielenia tekstu na rozpoznawalne wzrokiem mniejsze fragmenty w celu zwiększenia jego czytelności. Jest to podstawowa jednostka logiczna dłuższego tekstu, składająca się z jednego lub wielu zdań stanowiących pewną myśl.

III. Strona redakcyjna

Pierwsza strona:

Układ i zawartość pierwszej strony jest ściśle określona przez Dziekana i dostępna na stronie internetowej.

(Extranet → Organizacja toku studiów → Obrony → Studia I stopnia → Wzór strony tytułowej pracy).

Układ pracy, style i formatowanie:

Przy pisaniu pracy student powinien stosować się do poniższych zaleceń edytorskich. **Postać tekstu w całej pracy powinna być jednakowa.** Typowy akapit tekstu nie może raz zaczynać się od wcięcia, a w innym miejscu być umieszczony bez wcięcia.

Numeracja stron: najczęściej stosuje się na środku w stopce, z wyłączeniem: strony tytułowej, która jest pierwszą stroną pracy lecz jej nie numerujemy oraz strony ostatniej z Oświadczeniem studenta, której również nie numerujemy.

Marginesy: górny i dolny, lewy i prawy lustrzane – 2,5 cm.

Zwróć uwagę

W pracy należy zachować jednakową ilość wierszy i znaków w wierszu na stronie. W programie Microsoft Word 2007 i 2010 w oknie dialogowym **Statystyka wyrazów** jest wyświetlana liczba stron, znaków i wierszy w akapicie (ze spacjami i bez nich).

Do numeracji rozdziałów i podrozdziałów zwykle stosuje się cyfr arabskich⁴ – tj. 1, 1.1., 1.2., 1.2.1., ...

Należy przy tym zwrócić uwagę na to, że nie może istnieć np. punkt 1.2.1. jeżeli nie ma punktu 1.2.2., tzn. **nie można stosować pojedynczych podpunktów.**

---

⁴ Cyfry arabskie, właściwie cyfry indyjskie europeizowane – cyfry stosowane obecnie powszechnie na całym świecie do zapisywania liczb. Są to kolejno znaki: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 oraz 9, które pierwotnie służyły do zapisu liczb w systemie dziesiętnym.

Budowa rozdziałów:

Rozdziały pracy licencjackiej zbudowane są z podrozdziałów, a podrozdziały mogą zawierać kolejne podrozdziały, czyli paragrafy.

Objętość rozdziałów zależy od podejmowanej problematyki, nie powinna zazwyczaj przekraczać 20 stron.

Przykładowo - poprawny podział na rozdziały, podrozdziały i paragrafy w pracy dyplomowej; może wyglądać następująco:

Rozdział 1. Problematyka badań w świetle literatury przedmiotu

1.1. Podrozdział (Tytuł)

1.2. Podrozdział (Tytuł)

1.2.1. Paragraf(Tytuł)

1.2.2. Paragraf(Tytuł)

Zwróć uwagę

W danym rozdziale powinno znajdować się 3 – 6 podrozdziałów. Paragrafy powinny pojawiać się fakultatywnie, tylko w szczególnie uzasadnionych przypadkach.

Standardowa wielkość czcionki do pisania prac licencjackich wynosi 12. Czcionki 14 można użyć w tytule i numeracji rozdziału. Tytuły tabel i rysunków piszemy czcionką 11. Źródła pod tabelami i rysunkami oraz odsyłacze powinny być napisane czcionką 10.

Stosowanie większych rozmiarów czcionki może wskazywać na celowe ich zastosowanie w celu sztucznego zwiększenia objętości pracy.

Przy ustalaniu stylów dla poszczególnych poziomów można wykorzystać różną wielkość czcionki, pogrubienie (lub nie), kapitaliki i wersaliki, a także odpowiednie wcięcia oraz odstępy dla akapitów.

Np. Tytuły rozdziałów:

pierwszy poziom - bold 14,

drugi poziom - bold 12.

Krój czcionki – praca powinna być napisana jednolitą czcionką. Zalecana jest czcionka kroju szeryfowego **Times New Roman**⁵. Dopuszczalne jest wykorzystanie czcionek Arial i Calibri.

---

⁵ **Times New Roman** – czcionka kroju szeryfowego zlecona do wykonania przez londyński magazyn The Times w roku 1931 i zaprojektowana przez Stanleya Morisona. Po raz pierwszy została użyta przez firmę Monotype w 1932. Uważany jest za jeden z najbardziej udanych i wszechobecnych krojów w historii. **Krój szeryfowy** – szeryfy to ozdobne, krótkie kreski stosowane w wielu krojach pisma do zwiększenia dekoracyjności danego fontu.

Odstęp między wierszami – 1,5 linii; w niektórych fragmentach tekstu można lub należy odstępn między wierszami zmniejszyć do 1,0 linii, np. w dłuższym cytacie, w podpisie pod rysunkiem, wewnątrz tabeli, w legendzie wzoru matematycznego, w źródle pod tabelą, czy w dolnych przypisach.

Należy włączyć automatyczne dzielenie wyrazów i justowanie obustronne.

Początki akapitów powinny zaczynać się wcięciem specjalnym pierwszego wiersza ok. 1,0 – 1,25 cm.

W całej pracy należy przestrzegać zasad tzw. poprawnego wprowadzania tekstu, tj.:

- nie używa się spacji do ustawiania wcięcia pierwszej linii akapitu;
- nie używa się wielokrotnej spacji;
- nie stawia się spacji przed znakiem: , . : , ? ! % „) }] ;
- nie wstawia się spacji za znakiem: ({ [”;
- na końcu wiersza nie zostawia się spójników i przyimków (np. i, w, z, u itp.);
- należy likwidować poprzez edycję pozostawianie tytułu rozdziału w ostatniej linii na stronie lub jednej linii tekstu na nowej stronie.

W tekście nie należy stosować różnych czcionek. W szczególnych sytuacjach można zastosować podkreślenia lub kursywę (np. cytaty).

Zwróć uwagę

na prawidłową edycję tekstu, aby nie było niewypełnionych pól na stronach.

Zwróć uwagę

Po tytule nie umieszczamy kropki, chyba, że zawiera on dwa zdania, np. **1.2. Inflacja. Rodzaje inflacji** czy **Tabela 1. Rodzaje inflacji** – bez kropki na końcu.

Zwróć uwagę

Każdy rozdział powinien się rozpoczynać od nowej strony. W przypadku gdy tytuł podrozdziału pozostaje bez tekstu na dole strony – należy go przenieść na następną stronę.

Jeżeli mamy np. punkt 1.2. to przed punktem 1.2.1. nie zaleca się umieszczenia tekstu. Podobnie po tytule rozdziału zaraz piszemy numer pierwszego podrozdziału.

Nie można zaczynać i kończyć podpunktu rysunkiem lub tabelą. Nie może się on także składać z samych rysunków, tabel i/lub cytatów. Należy wprowadzić przynajmniej jeden akapit wprowadzający oraz tekst między rysunkami lub/i tabelami.

Język:

Zwykle wykorzystuje się formę bezosobową: „należy uznać, że” lub „autor przeanalizował” a czasami (bardzo rzadko) pierwszej osoby liczby mnogiej, np. „zwróćmy uwagę na”. Nie należy pisać pracy w pierwszej osobie liczby pojedynczej, np. „uważam, że”. Student powinien sprawdzić tekst pod kątem błędów ortograficznych (automatycznie), a także stylistycznych oraz interpunkcyjnych – „ręcznie”.

Rysunki:

Rysunki dobrze jest wstawiać jako „równo z tekstem” – czarna obwódka przy podświetleniu rysunku, a nie jako ramki (białe kwadraciki w rogach przy podświetleniu). Uniknie się wtedy problemów przy przesunięciach pomiędzy stronami.

Zwróć uwagę

Rysunek zamieszczany w pracy powinien być stworzony samodzielnie, przy użyciu odpowiedniego programu graficznego, MS Excela lub w ostateczności MS Worda.

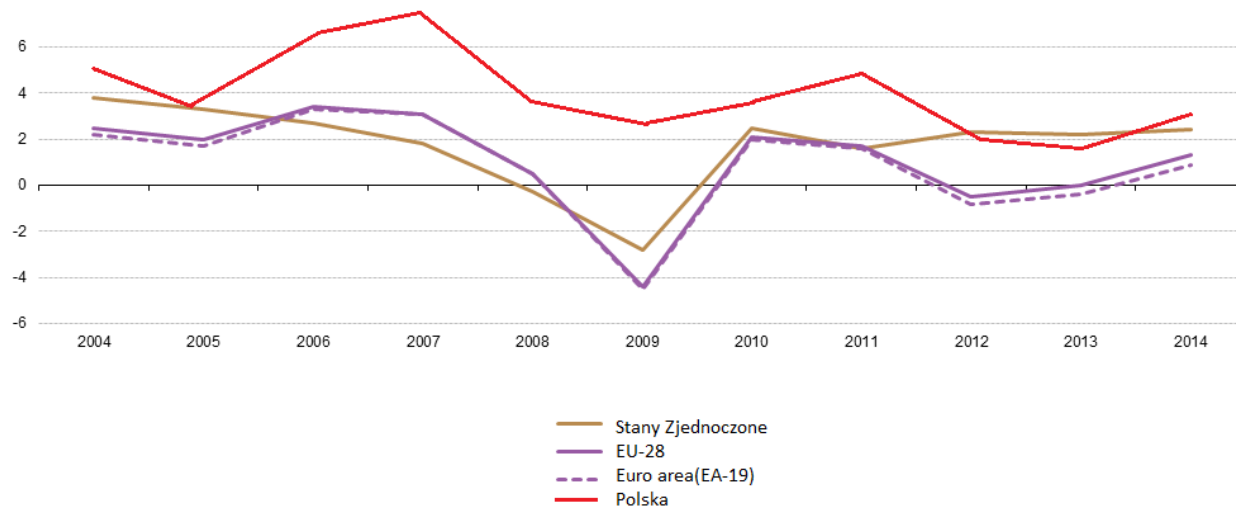
Jeżeli rysunku student nie jest w stanie stworzyć samodzielnie, może to być skan lub zrzut z ekranu. Nie należy jednak skanować ani wklejać rysunków ściągniętych z Internetu, będących złej jakości.

Zwróć uwagę

Rysunek, schemat, wykres, zdjęcie, mapę warto nazwać **rysunkiem**, zatem warto przyjąć zasadę co nie jest tabelą jest rysunkiem. Należy bowiem w końcowej części pracy zamieścić spis wykorzystanych rysunków, który przy zastosowaniu powyższej zasady będzie tylko jeden.

Podpisy umieszczamy pod rysunkami. Po tytule rysunku nie stawiamy kropki. Jeżeli rysunki są wzorowane na istniejących w literaturze, należy powołać się pod tytułem rysunku na źródło. Rysunki numerujemy kolejno w ramach całej pracy *czcionką* 11 pkt, źródło *czcionką* 10 pkt, odstęp między wersami 1,0. Na końcu pracy umieszczamy automatyczny spis rysunków (wskazane jest jednak usunięcie słowa Rysunek sprzed numeru i tytułu rysunku).

Przykład opisu rysunku: (*osie na rysunku powinny być opisane*).

Rysunek 1. Dynamika PKB w Polsce i na świecie w latach 2004-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rachunki narodowe i PKB* . Dostępny w Internecie: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/National_accounts_and_GDP/pl; dostęp: 24.12.2015.

Tabele

Tabele należy umieszczać tak, aby jej wiersze nie przechodziły do następnej strony. Numerowanie tabel powinno być kolejne w ramach całego tekstu, w sposób analogiczny do numeracji rysunków. **Numery i tytuły tabel umieszczamy nad tabelą**, wykorzystując etykietę „Tabela”. Po tytule tabeli nie stawiamy kropki. Na końcu pracy umieszczamy automatyczny spis tabel. Czcionka i zasady tworzenia spisu jak dla rysunków.

Przykład opisu tabeli:

Tabela 1. Kryteria podziału przedsiębiorstw

Typ przedsiębiorstwa	Roczny obrót netto (mln euro)	Suma aktywów bilansu (mln euro)	Ilość zatrudnionych osób
Mikro	< 2	< 2	< 10
Małe	< 10	< 10	< 50
Średnie	< 50	< 43	< 250

Źródło: opracowanie własne na podstawie: G. Sobczyk, *Strategie konkurencji małych i średnich przedsiębiorstw*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2006, s. 15.

W przypadku gdy tabela jest zbyt długa, aby zmieścić się na jednej stronie pod „główką” tabeli należy umieścić dodatkowy wiersz z numeracją kolumn i od tego wiersza zaczynać ciąg dalszy tabeli na kolejnej stronie.

Tabela 2. Scenariusz optymistyczny

Czynnik/ trend w otoczeniu	Trend	Siła wpływu
1	2	3
Sfera ekonomiczna		
Inflacja	regres	5
restrykcyjność systemu podatkowego	regres	5
restrykcyjna polityka monetarna	regres	5
recesja w gospodarce	regres	4
poziom dochodów	wzrost	4
wzrost gospodarczy	wzrost	5
wzrost poziomu życia	wzrost	5

1	2	3
średnia siła wpływu		4,71
...	...	...

Źródło: opracowanie własne

Bibliografia⁶

Bibliografia – przypisy

Zwróć uwagę

Oдноśnik przypisu – **liczbę** umieszczamy zasadniczo przed kropką, niezależnie od tego, czy odnosi się do całego zdania, czy tylko do ostatniego wyrazu⁷.

W tekście należy koniecznie umieszczać odesłania do literatury. Dotyczy to także rysunków i tabel. **Należy na to zwrócić szczególną uwagę, gdyż autor może być posądzony o plagiat** (patrz część V manuala).

Postać odsyłaczy jest różna. W pracach licencjackich (tekstach nietechnicznych) najczęściej stosuje się odwołanie w postaci przypisu dolnego.

Przykład:

Zastanawiając się nad sensem istnienia mikro-przedsiębiorstw, można przytoczyć proces jaki opisał J.A. Schumpeter¹ zwany „*wichrem kreatywnej destrukcji*”. Według tego procesu kapitalizm nie mógłby istnieć bez ciągłego tworzenia się firm na szczątkach tych, które upadły (w tym miejscu wstawiamy numer odsyłacza, np. 2).

W tym przypadku przypis będzie miał postać:

² N. Stępnicka, *Koncepcja twórczej destrukcji J.A Schumpetera a wyzwania współczesnej gospodarki*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach 2012, s. 29.

⁶ Opracowano na podstawie: K. Wasiluk, *Instrukcja tworzenia opisów i przypisów dla seminarzystów WSB we Wrocławiu*, Wrocław: Biblioteka Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu 2015.

⁷ *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2017.

Zwróć uwagę

Przypisy zawierają te same elementy, co opis bibliograficzny i tworzy się je w ten sam sposób z jedyną różnicą, że przypisy rozpoczynają się od inicjału imienia autora, dalej nazwisko (**w przypadku prac autorskich oraz artykułach w pracach pod redakcją pozostaje bez zmian**) oraz są zakończone wskazaniem lokalizacji, czyli strony w danym dziele.

Wydaje się, iż nie ma potrzeby dodatkowego sygnalizowania tzw. „dosłownych cytatów” – wystarczy **opatrzyć je tylko odpowiednim odnośnikiem**. Wiadome jest przecież, iż nikt nie będzie ujmował własnymi słowami treści np. ustaw czy rozporządzeń, nie ma więc potrzeby *pisania ich kursywą* czy też „ujmowania ich w cudzysłów”. Natomiast posiłkując się fragmentami czyichś prac, czy to publikacyjnych, czy książkowych, starajmy się zawsze zmienić, choćby nieznacznie, każde zdanie. Oczywiście powyższe rozważania nie dotyczą klasycznych cytatów, np.: Jak napisał Paracelsus: „*Próżnowanie osłabia, praca wzmacnia; tamto przyspiesza starość, ta młodość długo utrzymuje*”⁸. (początkowy znak cudzysłowu na dole, końcowy na górze)

Skróty stosowane w przypisach i zasady ich stosowania

Skrót polski	Skrót łaciński	Co oznacza	Kiedy stosujemy
dz. cyt.	op. cit. [opus citatum]	dzieło cytowane	Gdy po raz kolejny cytujemy to samo dzieło.
Tamże	Ibidem	w miejscu już przytoczonym	Gdy po raz kolejny cytujemy to samo dzieło i te same strony co powyżej.
Zob.	Vide	zobacz	Gdy w tekście zasadniczym tylko przytoczono czyjeś poglądy nie dosłownie, innymi słowy gdy dokonano parafrazy czyjegoś tekstu.
Por.	Cf. [confer]	porównaj	Gdy chcemy powiadomić, że o danym zagadnieniu pisali także inni autorzy lub gdy nasza parafraza tekstu oryginalnego w istotnym stopniu zmienia jego treść.

⁸ *WielkieSlova.pl*. Dostępny w Internecie: <http://www.wielkieslova.pl/343-proznowanie-oslabia-praca-wzmacnia.html>; dostęp: 03.01.2017.

Zwróć uwagę

Można stosować skróty polskie lub skróty łacińskie, ważne, aby być konsekwentnym w całej pracy.

Bibliografia - spis pozycji

Zwróć uwagę

Pozycje w spisach powinny być ponumerowane. W przypadku pozycji zwartych – uporządkowane alfabetycznie od nazwiska autora.

Wydawnictwa zwarte - jako całość

Książki - prace autorskie

Autor/Autorzy (nazwisko, skrót imienia), *Tytuł*, miejsce wydania: wydawca, rok wydania.

Przykład: Wojciechowski J., *Czytelnictwo*, Kraków: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 2000.

Książki - prace zbiorowe

Tytuł, redaktor (pod red.⁹/ red. nauk¹⁰), miejsce wydania, wydawca, rok wydania.

Przykład:

Bibliotekarstwo, pod red. Z. Żmigrodzkiego, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005.

Czytanie – czytelnik – czytelnictwo, red. nauk. A. Migoń, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2013.

⁹ Skrót pod red. pochodzi od sformułowania *pod redakcją*, w tym przypadku w opisie bibliograficznym, obowiązuje odmiana formy nazwiska autora.

¹⁰ Stosując skrót red. nauk., czyli redakcja naukowa, nie obowiązuje ww. reguła.

Artykuł w pracach zbiorowych

Autor/Autorzy artykułu (nazwisko, skrót imienia), *tytuł artykułu* [w:] opis dokumentu macierzystego.

Przykład: Wojciechowski Derkacz M., *Czytelnik w XXI wieku* [w:] *Czytanie – czytelnik – czytelnictwo*, red. nauk. A. Migoń, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2013.

Wydawnictwa ciągłe (czasopisma, gazety)

Wydawnictwa ciągłe – jako całość

Tytuł wydawnictwa ciągłego /np. *czasopisma*/, odpowiedzialność, oznaczenie /data i numer/, rok wydania.

Przykład: *NPM. Magazyn turystyki górskiej*, red. nacz. T. Cylka, 2014 nr 12, 2014.

Wydawnictwa ciągłe – artykuł

Autor/Autorzy, *tytuł artykułu*, „*tytuł wydawnictwa ciągłego*”, rok wydania numer wydania, lokalizacja artykułu w dokumencie macierzystym.

Przykład: Bazalczyk A., *Była wyższa niż Mont Blanc*, „*NPM. Magazyn turystyki górskiej*”, 2014 nr 12, s.16-19.

Wydawnictwa prawne

Ustawy i zarządzenia

Tytuł dokumentu (nazwa dokumentu, data zatwierdzenia) lokalizacja w miejscu publikacji (wraz z kolejnymi nowelizacjami, jeśli takie nastąpiły).

Przykład: *Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach*, Dz.U. 1997 Nr 85 poz. 539.

Komentarze do ustaw i zarządzeń

Autor/Autorzy, *Tytuł .Podtytuł*, miejsce wydania: wydawnictwo, rok wydania.

Przykład: Kotowski A., *Inspekcja Transportu Drogowego: komentarz do ustawy o transporcie drogowym*, Warszawa: Diffin, 2009.

Normy prawne - jako całość

Numer normy łącznie z rokiem/jeśli rok jest częścią numeru/ : rok wymieniony po numerze /jeśli nie wchodzi w skład numeru/, *tytuł normy*.

Przykład: PN-ISO 690-2 : 1999, *Informacja i dokumentacja. Przypisy bibliograficzne. Dokumenty elektroniczne i ich części*.

Fragmety norm prawnych

Numer normy łącznie z rokiem /jeśli rok jest częścią numeru/ : rok wymieniony po numerze /jeśli rok nie wchodzi w skład numeru/, *tytuł normy*, lokalizacja fragmentu w normie /rozdział, tytuł rozdziału, strony/.

Przykład: PN-ISO 690-2 : 1990, *Informacja i dokumentacja. Przypisy bibliograficzne. Dokumenty elektroniczne i ich części*, [Rozdz.] 5 *Ogólne zasady sporządzania przypisów bibliograficznych*, s.10-15.

Dokumenty elektroniczne

Książki – prace autorskie

Autor/autorzy, *tytuł*, *podtytuł*, *miejsce wydania*, *rok wydania*. Dostępny w Internecie: *lokalizacja (adres strony)*; dostęp: data korzystania ze strony.

Przykład: Tukidydes, *Wojna peloponeska*, Warszawa, 2004. Dostępny w Internecie: www.biizy.com/Tintrod/html; dostęp: 11.09.2016.

Dokumenty samoistne

Autor/autorzy, *tytuł*, *podtytuł*. Dostępny w Internecie: *lokalizacja (adres strony)*; dostęp: data korzystania z dokumentu.

Przykład: Szulczewski G., *Etyczna ekonomia w ujęciu Petera Kosłowskiego*. Dostępny w Internecie: www.cebi.win.pl/teksty/etyczna_ekonomia.doc; dostęp: 11.09.2016.

Artykuł w wydawnictwach ciągłych w Internecie

Autor/autorzy, *tytuł artykułu*, „tytuł wydawnictwa ciągłego” [typ nośnika], znaczenie wydania /numer i data/, [data dostępu:], lokalizacja. Warunki dostępu /adres internetowy/.

Przykład: Pytel J., *Bibliotekarze wiedzą więcej*, „Biblioteka w Szkole” [online], 2011 nr 1, [dostęp: 8.09.2016], s.5-6. Dostępny w Internecie: <http://shop.sukurs.edu.pl/article/details/584>.

Informacje z elektronicznych baz danych

Autor/Autorzy, *tytuł dokumentu* [w:] nazwa bazy, opublikowano: [dostęp: data dostępu].

Przykład: Nowak J., *Finansowanie przedsiębiorstwa*, [W:] Inforlex, opublikowano: EPS 2008/2/34-42 [dostęp: 26.01.2015].

Dokumenty kartograficzne

Mapy i plany

Tytuł. Podtytuł, skala, miejsce wydania: wydawca, rok wydania.

Przykład: *Dolny Śląsk. Mapa przyrodnicza*, 1:275 000, Wrocław: Studio Wydawnicze „Plan”, 2007.

Załączniki

Załączniki (aneks) stanowią uzupełnienie pracy licencjackiej. W aneksie zamieszcza się te materiały, których przytoczenie w tekście głównym, byłoby niewskazane (ze względów merytorycznych lub technicznych).

W załącznikach zawarte są materiały, które co prawda wiążą się z daną pracą dyplomową, ale nie są jej integralną częścią albo nie można ich zamieścić w tekście ze względu na znaczną objętość. Mogą to być np. kwestionariusz ankiety, raport z obserwacji, zdjęcia, mapy, schematy organizacyjne, zapis przeprowadzonego wywiadu itp., czyli materiały które z istotnych względów należy załączyć do pracy.

Nie zawsze konieczny jest aneks. Należy dołączyć dane dokumenty tylko wówczas, kiedy pełnią one rolę dokumentu źródłowego, którego zamieszczenie w oryginalnym brzmieniu spełnia istotną funkcję (czyli podkreślenia, że prezentowana analiza jest obiektywna).

IV. Metodologiczne podstawy badań własnych

Teza jest podstawowym zadaniem, jakie staje przed każdym piszącym pracę licencjacką. Jeśli nie sformułowałaś **tezy pracy**, jeszcze nie wiesz, o czym chcesz pisać. To teza jest **sednem pracy dyplomowej**. W największym skrócie teza jest tym, **co chcesz swoją pracą przekazać**. Teza nie jest tym samym co temat pracy. Jest odpowiedzią na **problem badawczy** w tym temacie postawiony. Teza jest sednem przemyśleń na wybrany temat.

Problemy i hipotezy badawcze

Badanie naukowe jest wieloetapowym procesem, na który składają się działania mające wyczerpująco i obiektywnie poznać wycinek rzeczywistości. Najważniejszą rolę odgrywają tu problemy badawcze, które sformułowane w odpowiedni sposób wyznaczają tok myślenia w fazie koncepcyjnej badań. J. Sztumski określa problem badawczy jako „*to, co jest przedmiotem wysiłków badawczych, czyli to, co orientuje nasze przedsięwzięcie badawcze*”¹¹. Według S. Nowaka, „*problem badawczy to tyle, co pewne pytanie lub zespół pytań, na które odpowiedzi ma dostarczyć badanie*”¹². Problemy badawcze zatem, to pytania, na które szukamy odpowiedzi na drodze pracy naukowej. Jest bardzo istotne, aby zostały one jasno wyrażone¹³. Problem główny pracy można określić w formie pytania.

Przykład: *Jaki jest wpływ marki produktu na zachowania konsumenckie studentów?*

Problemy badawcze – mają w pracy formę pytań i odpowiadających im pytań szczegółowych, na które badanie ma dać odpowiedź.

¹¹ J. Sztumski, *Wstęp do metod i badań społecznych*, Katowice: Wydawnictwo Naukowe Śląsk, 2005, s.42.

¹² S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa: PWN, 2012, s.214.

¹³ I. Szlachcic, *Metody badań socjologicznych* (w:) Socjologia. Wybrane zagadnienia - red. Kurcz Z. – Wałbrzych: BIMART, 1999, s.88.

Przykład:

1. Jaki jest wpływ sytuacji materialnej studentów na dokonywanie zakupów produktów markowych?

1. Czy cena ma wpływ na wybór kupowanego produktu?
2. Jakie wpływ na dokonywane zakupy ma wysokość dochodu do dyspozycji studenta?

2. Jaką wiedzę posiadają studenci o markach produktu?

1. Skąd student czerpie wiedzę o markach produktów?
2. Jakie produkty (odznaczające się jakimi cechami) uważa za markowe?

Wymieniony zestaw problemów badawczych stanowi podstawę do opracowania hipotez badawczych. Termin **hipoteza** wywodzi się z greckiego słowa *hypothesis*, któremu w języku polskim odpowiada słowo przypuszczenie. „*Chodzi tu więc o przypuszczenie lub domysł wysunięty prowizorycznie dla określenia lub wyjaśnienia czegoś, który oczywiście wymaga sprawdzenia, czyli weryfikacji poprzez odpowiednie badania stosowane w danej nauce*¹⁴. Według Ch. i D. Nachmiasów hipoteza to *”propozycja twierdzenia naukowego, które zakłada możliwą lub oczekiwaną w danym kontekście sytuacyjnym naturę związku*¹⁵. Można zatem określić następująco hipotezy badawcze:

---

¹⁴ J. Sztumski, op. cit., s. 53.

¹⁵ Ch. Nachmias, D. Nachmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Poznań: Zyski i Spółka, 2001, s.21.

Przykład:

1. Im lepiej są wykształceni rodzice tym większa skłonność do zakupu produktów markowych.
2. Im większa jest miejscowość z której student pochodzi, tym większe znaczenie ma marka nabywanego produktu.
3. Im wyższa pozycja społeczno-ekonomiczna rodziny, tym większa skłonność studentów do zakupu produktów markowych.
4. Im większym budżetem dysponuje student, tym większe znaczenie ma marka produktu.
5. Im więcej produktów markowych użytkuje student tym wyższa jest jego pozycja (lepsze postrzeganie przez kolegów) w grupie studenckiej.

Punktem odniesienia dla weryfikacji postawionych hipotez są wyniki badań empirycznych. Opinie respondentów determinowane są przez zmienne.

Zwróć uwagę

Jeśli w pracy została sformułowana hipoteza, to w rozdziale III lub w zakończeniu musi znaleźć się koniecznie ich weryfikacja.

Zmienne i ich kategorie

Po określeniu problemu badawczego lub/i hipotez, kolejnym etapem badań jest sformułowanie zmiennych. *„Badając dowolny fragment rzeczywistości społecznej (...) spostrzegamy, że jedne osoby spośród tych, które do nich należą, mają określoną cechę, a inne jej nie mają (...), wyróżnione przez nas cechy, które mogą przyjmować przynajmniej dwie wartości (...) są nazywane zmiennymi¹⁶”*. Można wyróżnić zmienne zależne i zmienne niezależne. Zmienna niezależna to czynnik (zjawisko, zdarzenie, proces, cecha) nie podlegający wpływom innych zmiennych w danym zbiorze, a zmienna zależna to czynnik, który im podlega. Zmienne zależne i niezależne wykorzystane w prezentowanym badaniu prezentują tabele 1 i 2.

---

¹⁶ J. Sztumski, op. cit., s.61.

Tabela 1. Zmienne niezależne i ich kategorie (przykład)

Zmienne niezależne	Kategorie
1. Płeć	<ul style="list-style-type: none"> kobieta mężczyzna
2. Miejsce zamieszkania	<ul style="list-style-type: none"> wieś miasto do 100 tys. mieszkańców miasto powyżej 100 tys. mieszkańców
3. Miejsce zamieszkania w trakcie studiów	<ul style="list-style-type: none"> własne mieszkanie dom rodzinny akademik kwatery prywatna
4. Wykształcenie rodziców	<ul style="list-style-type: none"> podstawowe zasadnicze zawodowe średnie ogólne średnie zawodowe wyższe(w tym licencjat)
5. Dochód netto (miesięcznie) na jednego członka rodziny	<ul style="list-style-type: none"> do 500 501-1000 1001-1500 2001-2500 2501-3000 powyżej 3000
6. Dochód do dyspozycji studenta na własne wydatki (w zł)	<ul style="list-style-type: none"> do 500 501-1000 1001-1500 1501-2000 powyżej 2000

Źródło: opracowanie własne

Tabela 2. Zmienne zależne i ich kategorie (przykład)

Zmienne zależne	Kategorie
1	2
1. Źródła wiedzy o marce	<ul style="list-style-type: none"> telewizja radio prasa billboard Internet ulotka reklamowa promocje rozmowy ze znajomymi
2. Określenie pojęcia marka produktu	<ul style="list-style-type: none"> jakość firma, producent nazwa produktu logo, znak
3. Determinanty zakupu produktu markowego	<ul style="list-style-type: none"> cena jakość opakowanie symbol znanej marki reklama grupa odniesienia
4. Determinanty dokonania nieplanowanego zakupu	<ul style="list-style-type: none"> atrakcyjna cena znana marka zachęta sprzedawcy opakowanie zwróciło uwagę

1	2
5. Postrzeganie marki produktu	<ul style="list-style-type: none"> • zawsze • czasami • nigdy
6. Cena produktu a zakup markowych produktów	<ul style="list-style-type: none"> • zwracam uwagę przy każdym produkcie • zwracam uwagę przy produktach codziennego użytku • zwracam uwagę przy drogich produktach • nie zwracam uwagi na markę
7. Determinanty zakupu nowych produktów	<ul style="list-style-type: none"> • marka • cena • opinia rodziny • opinia innych • reklama
8. Preferowane marki produktów.	<ul style="list-style-type: none"> • Adidas • Coca Cola • LG • Avon • Philips • Nokia • Sony • Nike • Panasonic • Palmolive
9. Wpływ marki na poczucie prestiżu	<ul style="list-style-type: none"> • zdecydowanie tak • raczej tak • raczej nie • zdecydowanie nie
10. Wpływ nabywania produktów markowych na postrzeganie kupujących	<ul style="list-style-type: none"> • zdecydowanie tak • raczej tak • raczej nie • zdecydowanie nie

Zródło: opracowanie własne

Metody, techniki i narzędzia badawcze:

Znajomość wiedzy o metodologii badań jest warunkiem poprawnego konstruowania i przeprowadzania badań, chroni a właściwie ogranicza możliwość popełnienia błędów w badaniach, a także umożliwia odróżnienie wiedzy naukowej od zdroworozsądkowej, czyli uzasadnionej i sprawdzonej od tej przyjętej bez dowodów. Przez **metodę badań** rozumiemy powtarzalny sposób rozwiązywania problemu. *„Metoda badań empirycznych to tyle, co określony, powtarzalny sposób uzyskiwania pewnego rodzaju informacji typu badawczego, niezbędnych dla rozwoju określonego typu problemu badawczego, szukanie odpowiedzi na pytania określonego rodzaju przez szeroko pojętą obserwację rzeczywistości”*¹⁷. Metody danej nauki są to: *„ogólnie pojmowane schematy poszczególnych czynności badawczych, bądź faktycznie stosowanych w jakiejś nauce, bądź w niej zalecane”*¹⁸.

¹⁷ S. Nowak, op. cit., s. 237.

¹⁸ Ibidem.

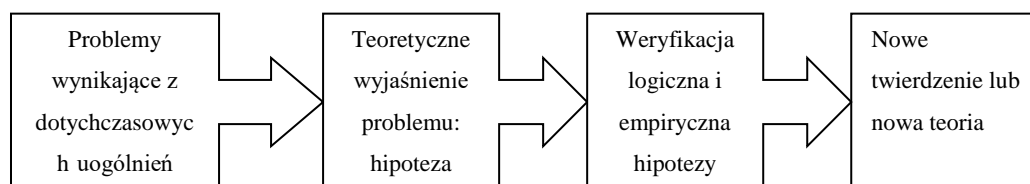
Techniki badań są czynnościami określonymi przez dobór odpowiedniej metody i przez nią uwarunkowanymi. Czynności te w sensie logicznym są pojęciami podrzędnymi w stosunku do metody, a w sensie rzeczowym mają znacznie węższy zakres niż metoda.

„Techniki badawcze mają charakter służebny wobec metody badawczej”¹⁹. Technika badawcza ogranicza się do czynności pojedynczych lub pojedynczo jednorodnych, w odróżnieniu od metody, która zawiera w sobie szereg działań o różnym charakterze, zarówno koncepcyjnym jak i rzeczowym zjednoczonych celem generalnym i ogólną koncepcją badań. Technika badawcza polega na zbieraniu materiału badawczego, opiera się na dokładnie sprecyzowanych wskazaniach (dyrektywach) zweryfikowanych w badaniach z różnych nauk, w ten sposób nabierając cech uniwersalizmu. Techniki badawcze są praktycznymi czynnościami zdobywania materiału empirycznego podlegającego dalszej obróbce (analizie) i formułowaniu uogólnień.

Przedmiotami służącymi do realizacji wybranej metody badawczej są **narzędzia badawcze**. Przystępując do rozwiązywania określonego problemu w pierwszej kolejności wybieramy odpowiednią metodę – opracowując koncepcję założeń teoretycznych i praktycznego postępowania. Ta dopiero decyduje o doborze stosowanej techniki badań a wybrana technika w sposób jednoznaczny wyznacza narzędzia badawcze. O ile technika badawcza jest czynnością, czyli np. prowadzeniem wywiadu, to narzędzie badawcze jest instrumentem służącym do technicznego gromadzenia danych np. kwestionariuszem wywiadu.

Badania dzielimy na:

- **Badania naukowe** – ich „celem jest ustalenie prawidłowości stale występujących w badanych zjawiskach oraz doprowadzenie na ich podstawie do wniosków ogólnych, ważnych nie tylko dla badanej zbiorowości, ale dla wszystkich innych obiektów znajdujących się w warunkach analogicznych do badanych”²⁰. Badania naukowe zwane też poznawczymi lub podstawowymi obejmują problemy metodologiczne oraz, problemy uogólnienia dotychczasowych osiągnięć poznawczych. Rezultatem tych badań są nowe teorie i twierdzenia.

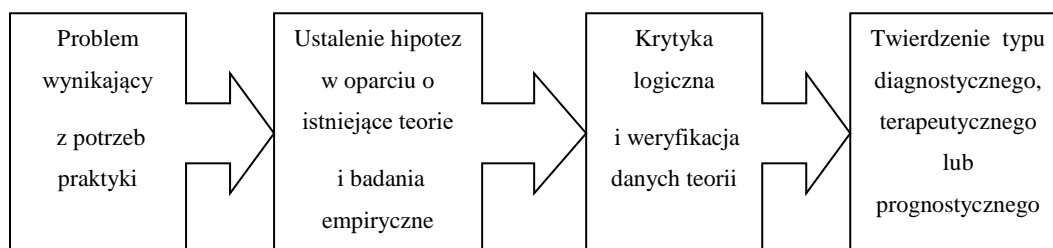
Rysunek 1. Schemat badania typu poznawczego

Źródło: Sztumski J., op. cit., s. 35.

¹⁹ Z. Knecht, *Metody uczenia się i zasady pisania prac licencjackich i magisterskich*, Wrocław: BK Wyższej Szkoły Zarządzania Edukacja 2002, s. 50.

²⁰ Z. Knecht, op. cit., s. 52.

- **Badania praktyczne** - mające na celu rozwiązanie jakiegoś problemu, mają najczęściej ograniczony zasięg, związane są z istniejącymi możliwościami zastosowań osiągnięć danej nauki, sprawdzają wycinkowo prawdziwość jej ustaleń i ukazują nowe problemy badawcze. Rezultatem tych badań jest ustalenie czy znana już wiedza jest przydatna do rozwiązywania konkretnych problemów istniejących w życiu społeczności ludzkiej.

Rysunek 2. Schemat badań dla potrzeb praktyki

Źródło: Sztumski J., op. cit., s. 37.

Badania i obserwacje odnoszą się do faktów i zjawisk, ich wynikiem powinno być uogólnienie rzeczywistości niezależnej od badacza, które jest najbardziej zbliżone do prawdy.

Na proces badawczy składają się czynności, które w uproszczeniu można podzielić na te związane z zadawaniem pytań, tj. formułowaniu problemów naukowych oraz czynności związane z udzielaniem odpowiedzi na pytania. Czynności te można rozpatrywać w kontekście неповtarzalnej sytuacji lub próbować wydobyć te najbardziej typowe i powtarzalne. Tak też można podzielić zalecane czy też faktycznie stosowane schematy ich realizacji, czyli metody. W naukach empirycznych metody badawcze to przede wszystkim typowe i powtarzalne sposoby gromadzenia, opracowywania, analizy i interpretacji danych służące do uzyskiwania odpowiedzi na postawione pytanie.

Do najważniejszych metod badań naukowych można zaliczyć:

1. **Metoda indukcyjna** - która rozwinięta jest głównie w badaniach doświadczalnych. Jest to typ wnioskowania na podstawie szczegółów o właściwościach ogólnych zjawiska czy przedmiotu. Do metod indukcyjnych należą wszelkiego rodzaju analizy.
2. **Metoda dedukcyjna** - jest przeciwieństwem metody indukcyjnej. „Rozumowanie indukcyjne(...) przechodzi od tego, co konkretne, do tego co ogólne, od zestawu szczegółowych obserwacji do odkrycia prawidłowości, która odzwierciedla pewien stopień uporządkowania wszystkich danych zdarzeń”²¹. Najpierw na podstawie faktów formułuje się hipotezy, a następnie sprawdza ich związek z rzeczywistością.

²¹ Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*. Warszawa: PWN, 2005, s. 77.

3. Metoda redukcyjna - polega na wykluczaniu sprzecznych z rzeczywistością sztucznie skonstruowanych wzorów opartych na rzeczywistych danych po ich porównaniu z rzeczywistością.

Metody te tworzą jednolity i spójny proces umożliwiający wnioskowanie, stawianie hipotez czy konstruowanie modeli roboczych poddawanych procesowi weryfikacji.

4. Analiza - polega na rozłożeniu przedmiotu badań na części i badaniu każdej z nich z osobna, jest to metoda bardziej skupiająca się na szczegółach i w związku z powyższym zacięra się w niej pole widzenia całości.

5. Synteza - jej realizacja polega na poszukiwaniu wspólnych cech różnych zjawisk a następnie ich składaniu, zestawianiu i ujmowaniu w jednolitą całość²².

Obie metody analiza i synteza wzajemnie się uzupełniają. Oprócz wcześniej wymienionych metod do badań naukowych zaliczyć należy metody specjalne, których cechą charakterystyczną jest techniczny sposób ujmowania danych. Zaliczyć do nich można np. metody liściowe czy statystykę.

Literatura dostarcza różnych określeń pojęcia – **techniki badawcze**. Są one interpretowane jako sposoby gromadzenia materiału, opierającego się na starannie opracowanych wytycznych, które są wystarczająco dokładne, jasne i ścisłe, a których weryfikacja następuje w badaniach nauk społecznych, dzięki czemu posiadają one walor użyteczności o charakterze interdyscyplinarnym. Typy i rodzaje technik rozróżniamy w zależności od tego, czy badacz zdobywa informacje w drodze osobistego poznawania rzeczywistości, czy też za jakimś pośrednictwem. W ramach metody sondażu diagnostycznego wykorzystano technikę opartą na komunikowaniu się pośrednim.

Zalicza się do niej różne formy ankiety i sposoby zdobywania standaryzowanych wypowiedzi. Zaletą tych technik jest to, że zachowania respondenta nie są modyfikowane obecnością drugiej osoby. Wadą zaś, że badacz nie ma możliwości ustalenia, w jakich warunkach odbywało się nadanie informacji (np. czy nie pod wpływem osób trzecich, niedyspozycji psychicznej itp.), nie ma też możliwości dopytania się w przypadku odpowiedzi niejednoznacznej²³. Technika badawcza jest jednoznaczna z realizacją określonych czynności, czego przykładem może być obserwacja lub prowadzenie wywiadu.

---

²² Ibidem.

²³ L. Sołoma L, *Metody i techniki badań socjologicznych*, Olsztyn: Wyd. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2002, s. 105.

Narzędzie badawcze jest instrumentem służącym do technicznego gromadzenia danych pozyskiwanych w trakcie badań. W ramach tego rozumowania narzędzie badawcze może być zatem kwestionariuszem wywiadu lub ankiety, dyktafonem, arkuszem obserwacyjnym a nawet długopisem. Na potrzeby niniejszej pracy wykorzystany został kwestionariusz ankiety, który prezentuje **załącznik 1**. Dzięki prawidłowo przeprowadzonemu badaniu, uzyskano wyniki, które można poddać stosownej analizie.

Zwróć uwagę

Narzędzie badawcze np. kwestionariusz ankiety wymaga zatwierdzenia przez Promotora przez jego użyciem.

Organizacja i przebieg badań (przykładowy opis)

Badania pilotażowe przeprowadzone zostały wśród studentów studiów stacjonarnych Uniwersytetu Ekonomicznego oraz w Wyższej Szkole Bankowej we Wrocławiu.

Ogółem przebadano 20 osób, badania przeprowadzono w roku akademickim 2016/2017 w miesiącu grudniu. Były one anonimowe. Przed rozdaniem kwestionariuszy ankiety wyjaśniono studentom temat, cel badań i podkreślono ważną rolę każdego z uczestników badania. Omówiono zasady wypełniania ankiety.

Zwróć uwagę

Forma badania np. papierowa ankieta składa się z 20 pytań zamkniętych oraz części metryczkowej. Metryczkę umieszczamy **przed** pytaniami.

Po przeprowadzeniu badań pilotażowych na podstawie opracowanego *Kwestionariusza Ankiety*), uznano jego opracowanie za prawidłowe, nie dokonano zmian.

Właściwe badania zostały przeprowadzone w lutym 2017 roku. Badaniami objęto studentów studiów stacjonarnych Uniwersytetu Ekonomicznego oraz Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu. Próbkę badawczą stanowiło łącznie 100 osób. Badania miały charakter ilościowy. Jako narzędzie posłużył wspomniany kwestionariusz ankiety.

W większości pytania były zamknięte. Wprowadzono do ankiety także pytania otwarte, które umożliwiły głębszą analizę badanego problemu.

Zwróć uwagę

Badania ankietowe należy przeprowadzić na próbie składającej się z minimum 50 osób – może ich być mniej pod warunkiem, że będą to badania pełne np. przepytaliśmy wszystkich pracowników danego zakładu, których było 23.

V. Prawa autorskie. Odpowiedzialność studenta i promotora

Zgodnie z obowiązującymi przepisami praca jest własnością uczelni²⁴. Uczelnia też posiada wszystkie majątkowe prawa autorskie. Uczelnia może modyfikować, wykorzystywać fragmenty lub całość pracy, udostępniać pracę, sprzedawać itd.

Oczywiście student i promotor posiadają niezbywalne prawa autorskie. Obaj są traktowani jako współautorzy pracy (promotor jako pomysłodawca, kierujący pracą i wykonujący zmiany w postaci korekt - student jako wykonawca pracy). Oznacza to, że uczelnia musi powoływać się na nazwiska współautorów.

Studentowi nie wolno **bez pisemnej zgody władz uczelni** upowszechniać pracy, sprzedawać lub zamieszczać jej w Internecie.

Odpowiedzialność dyplomanta i promotora

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, to student – autor pracy, bierze całą odpowiedzialność za realizowaną pracę^{25, 26}. **Praca nie może być plagiatem i nie może zostać napisana przez inną osobę w całości lub części.** Należy rzetelnie odnotować wszelkie myśli, wyniki badań pobrane od innych autorów (patrz powołania na bibliografię).

Stwierdzenie niesamodzielnego wykonania pracy dyplomowej prowadzi, nawet po wielu latach, **do unieważnienia zdobytego na jej podstawie tytułu.** Winy za plagiat nie ponosi promotor, ale wyłącznie dyplomant.

Dyplomant składa na ostatniej stronie pracy podpisane własnoręcznie oświadczenie o samodzielnym wykonaniu pracy.

Dyplomant odpowiada także za kształt tekstu, styl, słownictwo, strukturę.

Dyplomantowi nie wolno pozostawić żadnego nie skorygowanego błędu w pracy.

Promotor jest odpowiedzialny za inne aspekty pracy. Przede wszystkim jest odpowiedzialny za dobór tematyki pracy, tak aby była zgodna z kierunkiem studiów studenta.

Do podstawowych obowiązków promotora należy ponadto:

- akceptacja tytułu i planu pracy;
- akceptacja materiałów źródłowych;
- zatwierdzenie koncepcji pracy licencjackiej;

²⁴ Ustawa z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2006 r. nr 90 poz. 631 . ze zm.).

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ustawa z 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. nr 164 poz. 1365 ze zm.).

- ustalenie harmonogramu realizacji pracy w tym terminów złożenia poszczególnych rozdziałów;
- bieżąca konsultacja merytoryczna i redakcyjna;
- podjęcie decyzji o przyjęciu pracy, potwierdzone dopuszczeniem (złożenie podpisu na stronie tytułowej pracy), co stanowi podstawę rejestracji pracy w Dziekanacie;
- wyrażenie pisemnej opinii (recenzji) o pracy;
- udział w egzaminie dyplomowym.

VI. Formalny wzór pracy

W opracowaniu wykorzystano przypadkowe fragmenty prac studentów pisane w ostatnich latach na różnych kierunkach studiów w WSB we Wrocławiu.

.....

WZÓR STRONY TYTUŁOWEJ

/data, pieczęć szkoły/

/do pobrania w Extranecie/ wstawić swoje dane
/strony nie numerujemy/

Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu

Wydział Finansów i Zarządzania
Kierunek: Logistyka

Marek Kowalczyk

(numer albumu: 34592)

Przewaga czynnika ludzkiego nad elektroniką w zarządzaniu łańcuchem logistycznym

Praca licencjacka

Opiekun naukowy:
dr Adam Nowak
Zatwierdzam pracę

.....
Wrocław.....

Wrocław 2018

Praca zazwyczaj powinna składać się z 3 rozdziałów

Spis treści

Wstęp	3
Rozdział 1. Wprowadzenie do zarządzania zasobami ludzkimi	5
1.1. Istota zarządzania zasobami ludzkimi	5
1.2. Funkcje zarządzania zasobami ludzkimi	9
1.3. Cele oraz zadania zarządzania zasobami ludzkimi	14
Rozdział 2. Charakterystyka badanego przedsiębiorstwa	25
2.1. Podstawowe dane o firmie	25
2.2. Historia firmy	25
2.3. Prawne podstawy funkcjonowania firmy. Struktura organizacyjna	26
2.4. Strategia działania firmy	30
2.5. System motywowania stosowany w firmie	31
Rozdział 3. Systemu motywowania pracowników firmy X – analiza i wyniki badań własnych	35
3.1. Metodologia badań własnych	35
3.2. Charakterystyka obiektu badań	36
3.3. Analiza istniejącego systemu motywowania	38
3.4. Sposób postrzegania przez pracowników istniejącego w firmie systemu motywowania	49
3.5. Próba oceny istniejącego systemu motywowania	40
Zakończenie	51
Spis materiałów źródłowych	54
Spis tabel	58
Spis rysunków	59
Załączniki	60

Wstęp

Współcześnie, kiedy koniunktura na rynku ulega ciągłym zmianom, a konkurencja na rynku oscyluje na bardzo wysokim poziomie, przedsiębiorstwa potrzebują rzetelnego źródła informacji oraz wskazówek niezbędnych do efektywnego zarządzania przedsiębiorstwem. Dzięki przeprowadzanej analizie finansowej, mają możliwość uzyskania informacji odnośnie aktualnej sytuacji ekonomicznej, własnej pozycji na rynku jak i kierunku, w którym zmierza jednostka.

Analiza finansowa przedsiębiorstwa pozwala osobom zarządzającym jak i akcjonariuszom na stałą kontrolę sytuacji. Dzięki niej możliwym jest sprawdzenie, czy realizowane są postawione dla jednostki cele oraz jakie osiąga ono wyniki. Za sprawą informacji pozyskanych z przeprowadzonej analizy finansowej, możliwym jest także określenie punktów newralgicznych oraz możliwych problemów w przedsiębiorstwie, co pozwala na szybkie podjęcie kroków zaradczych i poszukiwania przyczyn problemu. Jednostka nie jest już narażona na rozwiązywanie trudnych sytuacji metodą prób i błędów. Mając przed sobą dokładne dane finansowe oraz obliczone na ich podstawie wskaźniki, bez większych trudności możliwym będzie podjęcie właściwych i trafnych decyzji dotyczących sytuacji ekonomicznej i gospodarczej podmiotu.

Celem pracy jest przeprowadzenie analizy finansowej przedsiębiorstwa produkcyjnego "Unirubber". Analizie zostaną poddane trzy lata działalności jednostki, począwszy od 2013, a skończywszy na 2015. Za pomocą pozyskanych danych zostanie ustalony obraz kondycji finansowej podmiotu jak i ewentualne problemy, które mogą zaistnieć.

Praca składa się z trzech rozdziałów.

W rozdziale pierwszym omówione zostały elementarne zagadnienia związane z analizą finansową przedsiębiorstw. Scharakteryzowana została istota, przedmiot oraz zakres analizy finansowej. Przedstawiono oraz omówiono źródła, metody, a także rodzaje analizy finansowej.

Rozdział drugi został poświęcony na omówienie podstawowych instrumentów, za pomocą, których dokonuje się niezbędnych obliczeń oraz pozyskuje dane potrzebne do analizy. Wyjaśniona została istota oraz zakres sprawozdania finansowego. W danym rozdziale wprowadzono także do zagadnień związanych z bilansem majątkowym, jego strukturą, oraz scharakteryzowano elementy składowe. Omówiono rachunek zysków i strat, istotę analizy wskaźnikowej oraz wstępną analizę sprawozdania finansowego. Przedstawione zostały także informacje dotyczące analizy wskaźnikowej oraz opisano płynność finansową.

Rozdział trzeci poświęcono na zagadnienia związane z analizą finansową jednostki. Przeprowadzono analizę bilansu, rachunku zysków i strat. Opisano oraz przeprowadzono

obliczenia związane z analizą wskaźnikową, wyliczono płynność finansową, poziom zadłużenia oraz obsługi długu. Dokonano analizy sprawności działania a także analizy rentowności przedsiębiorstwa. Do każdego z wyliczonych wskaźników zastosowano krótki opis oraz omówiono zmiany zachodzące na sporządzonych wykresach.

Do napisania pracy wykorzystana została literatura fachowa dotycząca zagadnień związanych z analizą finansową oraz wykorzystywanymi do niej instrumentami. Posłużono się także materiałami empirycznymi pozyskanymi z materiałów wewnętrznych firmy oraz od jej kontrahentów.

(każdy rozdział rozpoczynamy od nowej strony)

Rozdział 1. Charakterystyka małych i średnich przedsiębiorstw

1.1. Pojęcie oraz klasyfikacja małych i średnich przedsiębiorstw

Omawiając temat małych i średnich przedsiębiorstw należy przede wszystkim scharakteryzować czym jest przedsiębiorstwo. Określa się je jako podstawowy element różnych dziedzin naukowych. W pracy zbiorowej pod redakcją R. Milewskiego: „*przedsiębiorstwo jest wyodrębnioną pod względem ekonomicznym jednostką prowadzącą działalność produkcyjną, handlową lub usługową*”. Natomiast w pracy zbiorowej pod redakcją S. Marciniaka pojęcie to brzmi następująco: „*przedsiębiorstwo w ujęciu modelowym jest to organizacja pod jednym zarządem, wyodrębniona ekonomicznie i prawnie, której celem jest działalność gospodarcza przynosząca zyski poprzez sprzedaż produktów i usług*”. Na podstawie tych definicji można wymienić następujące wymiary przedsiębiorstwa:

- a) **ekonomiczny**: przedsiębiorca wyposaża firmę w kapitał, który może być pieniężny lub rzeczowy, niezbędny do jej prowadzenia, np. produkcja wyrobów, wynagrodzenia dla pracowników;
- b) **prawny**: uznaje się go jako podmiot praw i obowiązków, wynika to z posiadania tzw. osobowości prawnej;
- c) **organizacyjny**: zbudowanie struktury w taki sposób, żeby w przedsiębiorstwie sprawnie zachodziły procesy decyzyjne, mowa tutaj o wewnętrznych dokumentach takich jak np. regulaminy;
- d) **produkcyjny**: czyli układ techniczno-technologiczny, mający w posiadaniu maszyny i urządzenia, których zadaniem jest przetwarzanie czynników produkcji, np. ziemia, kapitał i praca;
- e) **społeczny**: wzajemne powiązania między pracownikami, dotyczące ich normy i tradycje²⁷.

Wyróżnia się różne klasyfikacje przedsiębiorstw, w zależności od charakteru działalności- produkcyjne czy usługowe, form własności- prywatne, państwowe, spółdzielcze czy komunalne, a także ze względu na ilość pracowników w nim zatrudnianych.

---

²⁷ Engelhardt J., *Typologia przedsiębiorstw*, Warszawa: Wydawnictwa Fachowe, 2009, s. 9-11.
(odsyłacz w całości zamieszczamy tylko raz)

Kryteria według Komisji Europejskiej określające warunki zaliczenia do MSP to: kryterium obligatoryjne dopuszczalnego zatrudnienia, kryterium niezależności oraz wielkość obrotu bądź wysokości sumy bilansowej²⁸. Zgodnie z Rekomendacją Komisji Europejskiej z maja 2003 r. uwzględnia się²⁹:

- przedsiębiorstwa jednoosobowe - nie ma zatrudnionych pracowników, obrót roczny i suma bilansowa jest bez ograniczeń,
- mikroprzedsiębiorstwa - od 1 do 9 pracowników,
- małe przedsiębiorstwa - od 10 do 49 pracowników,
- średnie przedsiębiorstwa - od 50 do 249 pracowników,
- duże przedsiębiorstwa - od 250 pracowników.

W gospodarce narodowej wymienia się kategorie przedsiębiorstw według kryteriów wielkości: duże oraz bardzo duże, a także średnie, małe i bardzo małe. Każde z nich odgrywa pewną rolę, a tematem mojej pracy będą małe i średnie przedsiębiorstwa, co w skrócie nazywa się je MSP. Omawiając MSP głównie wskazuje posiadanie małego kapitału i zatrudnianie w nich nie dużej ilości pracowników³⁰. Według ustawy Prawo o działalności gospodarczej (Dz.U. nr 101, poz. 1178) z dnia 19 listopada 1999 roku można scharakteryzować MSP w sposób, który przedstawia tabela 1.

Małym i średnim firmom udziela się różnych form pomocy publicznej, dlatego ważne jest określenie kryteriów rozróżniania przedsiębiorstw. W takiej sytuacji należy złożyć deklarację czy działalność jest niezależna, czy związana z inną instytucją. Ważne są w tej sytuacji dane przedstawiające roczny obrót i sumę bilansową oraz poziom zatrudnienia. Kwalifikacja polegająca na rodzaju wielkości dotyczy tzw. przedsiębiorstw niezależnych, inaczej mówiąc samodzielnych. Można je wyróżnić spośród innych tym, że nie posiadają przedsiębiorstw partnerskich ani związanych.

---

²⁸ Tokarski M., *Faktoring w małych i średnich przedsiębiorstwach*, Kraków: Oficyna Ekonomiczna, 2005, s. 19.

²⁹ Dominiak P., *Sektor MSP we współczesnej gospodarce*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005, s. 33.

³⁰ Jankiewicz S., *Wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw jako priorytet polityki gospodarczej*, Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, 2004, s. 7.

(przykładowy wzór opisu tabeli)

Tabela 1. Charakterystyka małych i średnich przedsiębiorstw

Małe przedsiębiorstwo	Średnie przedsiębiorstwo
zatrudnienie: (średnioroczne) <50 pracowników	zatrudnienie: (średnioroczne) <250 pracowników
przychody ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych: <10 mln euro	przychody ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych: <50 mln euro
suma bilansowa aktywów: mniejsze bądź równe 10 mln euro	suma bilansowa aktywów: <43 mln euro

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Martyniuk T. *Małe przedsiębiorstwo*, Gdańsk: Ośrodek Doradztwa i Doskonalenie Kadr, 2009, s. 14-15.

Charakteryzują się tym, że nie mogą posiadać: 25% lub więcej wkładów, udziałów w innej firmie bądź akcji; prawa do 25% udziału w zysku oraz 25% głosów w zgromadzeniu wspólników (akcjonariuszy)³¹. Sektor MSP stanowi bardzo różnorodną grupę, jednak można wyróżnić ich wspólne cechy³²:

- z reguły firma zarządzana jest przez jedną osobę, czyli przez właściciela, który ponosi jednoosobową odpowiedzialność na wszelkie podejmowane decyzje w firmie, stanowi połączenie funkcji właściciela i zarządu składającego się z jednej osoby,
- posiada zdolność szybkiego reagowania na zmiany rynkowe, a także potrafi skracać fazę rozwoju i szybko wprowadzać produkty,
- przeważnie właścicielom zależy na niezależności w zarządzaniu firmą,
- posiada małe możliwości finansowania rozwoju, a głównie znaczenie ma możliwość dysponowania kapitałem własnym.

Wybranie odpowiedniej formy organizacyjno-prawnej ma bardzo duże znaczenie dla gospodarki finansowej MSP.

Główne kryteria ilościowe, które wyróżniają MSP to przede wszystkim: wielkość zatrudnienia, wartość majątku firmy, wielkość przychodu czyli obrotu firmy oraz niezależność³³. Można wyróżnić także kryteria jakościowe wyróżniające małe i średnie przedsiębiorstwa, które przedstawia tabela 2.

³¹ Engelhardt J., op. cit., str. 89-91. (odsylacz, który pojawia się ponownie)

³² Bielawska A., *Finanse zagraniczne MSP*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006, s. 17-18.

³³ Martyniuk T., *Małe przedsiębiorstwo*, Gdańsk: Wydawnictwo: Ośrodek Doradztwa i Doskonalenie Kadr, 2009, s. 15-16.

Tabela 2. Kryteria jakościowe małych i średnich przedsiębiorstw

Kryterium	Opis
niezależność decyzyjna	zewnątrzne autorytety nie mają wpływu ani nie mogą kontrolować firmy, a mowa tutaj jest o np. władzach administracyjnych czy kierownictwie organizacji gospodarczych,
względna niezależność finansowa	chodzi tu głównie o większe przedsiębiorstwa, chyba że mają one udziały w mniejszej firmie,
ograniczone finansowe możliwości zatrudniania	mowa jest tutaj o stałe zatrudnianie specjalistów, wtedy nie można zaliczać ich do małych przedsiębiorstw,
dostęp do źródeł finansowania	jest on ograniczony przez rynek kapitałowy

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Funkcjonowanie małych i średnich firm produkcyjnych w łańcuchu dostaw*, / pod red. Kisperska - Moroń M., Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, 2010, s. 18.

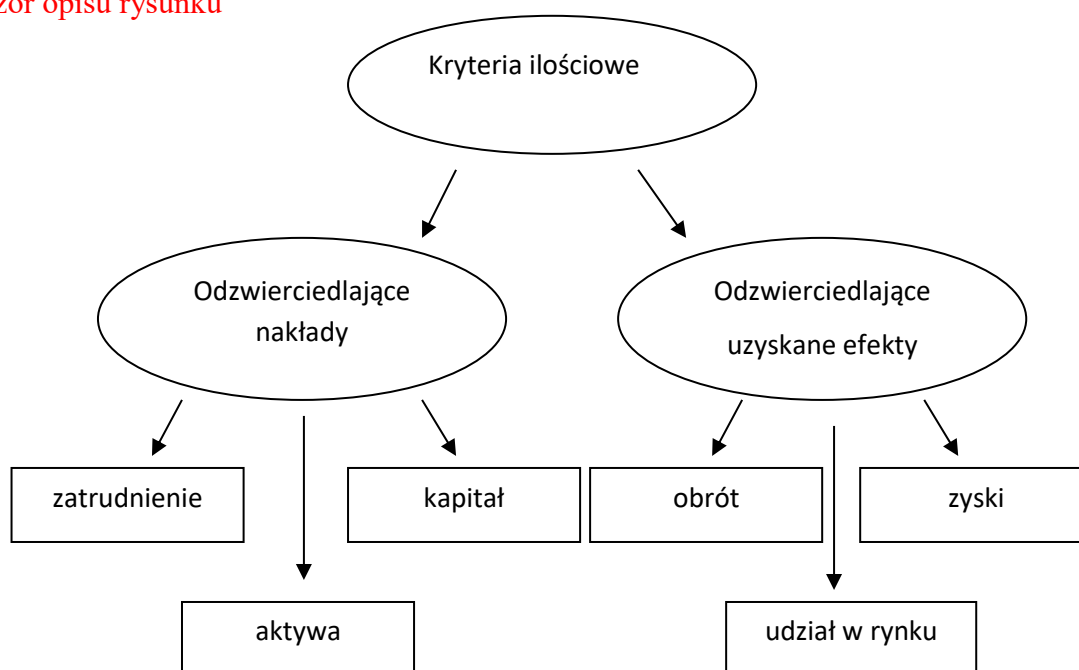
Poza kryteriami jakościowymi wyróżnia się także cechy, za pomocą których wyróżniamy małe i średnie przedsiębiorstwa. Przede wszystkim mają one mały udział w rynku, kierowane są przez właściciela bądź przez współwłaściciela, o czym mówi jedna z form organizacyjno-prawnych, którą reprezentują firmy osób fizycznych, czyli przedsiębiorstwa jednoosobowe. Wyróżnić należy cechę niezależności, to znaczy że małe przedsiębiorstwo nie jest częścią dużego i nie podlega kontroli zewnętrznej.

Można przedstawić też w inny sposób kryteria ilościowych i jakościowych klasyfikacji przedsiębiorstw, co przedstawia rysunek 1.

Kryteria ilościowe reprezentują najprostszą grupę wyznaczników. Wśród nich wyróżnia się liczbę zatrudnionych. W małych i średnich przedsiębiorstwach zatrudnia się najwięcej 250 pracowników, a jeśli przekroczy się ten pułap, to firmę kwalifikuje się jako dużą.

W małych organizacjach zatrudnia się maksymalnie 50 pracowników, a mikro przedsiębiorstwa charakteryzuje 10 zatrudnionych pracowników. Wielkość zatrudnienia może zależeć od rozwoju działalności gospodarczej o ile nie stosuje się w zamian tego usprawnień technologicznych i informatyzacji. W takich przypadkach można wziąć pod uwagę inne kryteria ilościowe wyróżniające wielkość firmy. Wymienia się tutaj wielkość obrotu w skali roku, jednak jest on rzadko stosowany ze względu na to, że nie ukazuje dokładnych wyników dynamiki przedsiębiorstwa.

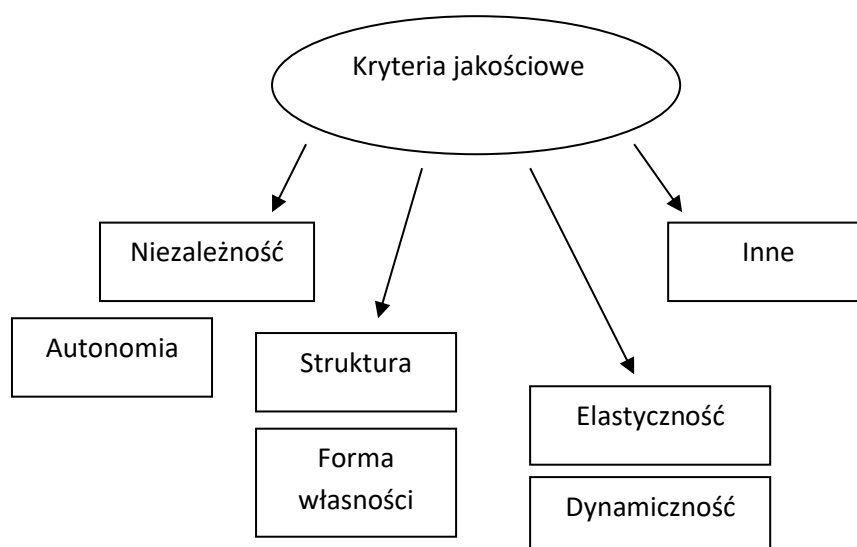
Wzór opisu rysunku

Rysunek 1. Kryteria ilościowych klasyfikacji przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Krawczyk M., *Finansowanie działalności innowacyjnej MŚP. Wybrane zagadnienia*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2012, s. 14.

Jak wynika z powyższego rysunku kryteria ilościowe opisują organizację od strony nakładów.

Rysunek 2. Kryteria jakościowych klasyfikacji przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Krawczyk M., *Finansowanie działalności innowacyjnej MŚP. Wybrane zagadnienia*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2012, s. 14.

Kryteria jakościowe są bardziej trudne w zastosowaniu. Niektóre przedsiębiorstwa mają na celu dążyć do szybkiego wzrostu, a co za tym idzie wejście na duże rynki, a niektóre prowadzą swoją działalność tylko na rynkach lokalnych bądź regionalnych. Wyróżnia się

tymczasowe przedsiębiorstwa typu start – up , które posiadają krótką historię i nazywa się je nowymi technologiami, przedsiębiorstwa tradycyjne, podmioty sfery socjalnej, a także firmy rodzinne. Cechami małych i średnich przedsiębiorstw są: elastyczność, zdolność adaptacji, dynamika działania, kreatywność czy umiejętność dostosowania do istniejącego popytu³⁴.

1.2. Znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw dla gospodarki

Sektor MSP aktywnie uczestniczy w zmianach struktury przemysłowej kraju, co oznacza rozwój nowych dziedzin produkcji oraz nowych rodzajów usług. Rozwija się infrastruktura ekonomiczna, wchłania i gospodaruje zasoby siły roboczej oraz odgrywa rolę w powstawaniu prywatnej własności środków produkcji. Wyróżnia się u niego:

- a) czytelną i prostą strukturę organizacyjną;
- b) szybkość procesu decyzyjnego;
- c) dostosowanie się do aktualnego popytu;
- d) kreatywność.

1.3. Formy organizacyjno-prawne małych i średnich przedsiębiorstw

W gospodarce rynkowej podejmuje się decyzje, które dotyczą przedsiębiorstw, gdzie właściciele, zarządzający i pracownicy uczestniczą w procesie gospodarczym. Każdy z podmiotów prowadzących firmę musi określić formę organizacyjno-prawną swojej działalności, aby pełnić określone obowiązki związane z jej prowadzeniem oraz móc korzystać z przysługujących jej uprawnień.³⁵ W polskim systemie prawnym wyróżniamy następujący podział:

- ✓ **osoba fizyczna wykonująca działalność gospodarczą;**
- ✓ **spółka cywilna;**
- ✓ **spółka handlowa.**

---

³⁴ Krawczyk M., *Finansowanie działalności innowacyjnej MŚP. Wybrane zagadnienia*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2012, s. 16-17.

³⁵ Engelhardt J., op. cit., s. 17.

Zwróć uwagę

W tekście ciągłym – odróżnieniu np. od plakatów i ulotek reklamowych – poszczególne punkty wyliczenia zamyka się jakimś znakiem interpunkcyjnym. Może to być przecinek (gdy punkty są krótkie), średnik (gdy są dłuższe i same zawierają przecinki) albo kropka (gdy punkty mają charakter pełnych zdań). W tym ostatnim przypadku, a więc gdy punkty są zdaniami, powinno się je otwierać wielką literą. To czy numerujemy je, czy też np. poprzedzamy znakiem lub myślnikiem, nie ma wpływu na interpunkcję.

Instytucje osób fizycznych, jak sama nazwa wskazuje prowadzone są przez jedną osobę co oznacza, że przedsiębiorca jest jedynym właścicielem. Reguluje je dwie ustawy: ustawa o swobodzie działalności gospodarczej oraz przez Kodeks cywilny. Zaletą jest to, że można w prosty sposób założyć i zlikwidować taką firmę po przez wpis do Ewidencji Działalności Gospodarczej, która prowadzona jest przez właściwego wójta. Właściciel firmy ma prawo do wyboru uproszczonych form opodatkowania, jednak trzeba zaznaczyć, że odpowiada za każde zobowiązania całym swoim majątkiem, a nie tylko tym, które wnosi do firmy.³⁶

Przedsiębiorstwa jednoosobowe przeważnie są prowadzone przez **bardzo małe działalności**, chociaż nie wyklucza się wielkich zakładów zatrudniających kilka tysięcy pracowników. Możliwość wyboru dogodnej formy organizacyjno-prawnej reguluje ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej. Założenie przedsiębiorstwa polega na zgłoszeniu do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej w urzędzie miasta lub gminy, uzyskaniu numeru REGON w Urzędzie Statystycznym, NIP w Urzędzie Skarbowym, udaniu się do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) i do Państwowej Inspekcji Pracy (PIP), w przypadku kiedy firma będzie zatrudniać pracowników. Należy uzyskać wszelkie pozwolenia, zezwolenia i licencje potrzebne do prawidłowej działalności firmy, a także założyć rachunek bankowy. Najczęściej zakłada się firmy rodzinne lub takie, które zatrudniają co najwyżej kilka osób, co jest najlepszym w tym przypadku rozwiązaniem, ponieważ w przypadku większej ilości pracowników zakłada się spółki.³⁷ Na wybieranie tej opcji ma przede wszystkim wpływ odpowiedzialność oraz powiązanie między kapitałem, a sytuacją majątkową właściciela. Największą grupę firm stanowią małe przedsiębiorstwa, a działają między innymi w handlu,

---

³⁶ *Finansowanie działalności przedsiębiorstw z sektora MŚP. Podstawy prawne i organizacyjne funkcjonowania MŚP* // malimikro.blogspot.com/2012/07/podstawy-prawne-i-organizacyjne.html; dostęp: 12.07.2016.

(w przypisie dolnym przy źródle z Internetu należy wpisać datę dostępu!)

³⁷ Engelhardt J., op. cit., s. 18-20.

usługach, rolnictwie czy przy drobnej produkcji. W sytuacji rozrostu jednoosobowej działalności można w łatwy sposób przekształcić ją w inne formy organizacyjno-prawne³⁸.

Spółki cywilne regulują przepisy kodeksu cywilnego, które są bardzo ogólne, dlatego można je zakładać także w innych celach niż przy prowadzeniu przedsiębiorstwa. Mowa jest tutaj o przeprowadzeniu tylko jednej lub kilku transakcji, jako **ad hoc** lub **a vista**. Spółką cywilną można nazwać przedsiębiorstwo wtedy, kiedy jej przedmiot określa się jako prowadzenie firmy, o której mówi podobnie jak przy działalności jednoosobowej- ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Wyróżnia się w tym przypadku **małe firmy**, o czym mówi kodeks cywilny o działaniu wytwórczym oraz zajmujące się handlem, usługami, a także zakłady rzemieślnicze. Spółka cywilna nie posiada osobowości prawnej ani zdolności prawnej, co oznacza, że nie można nazwać jej przedsiębiorcą. Są nimi wspólnicy, którzy tak jak właściciel przy wyżej omówionej formie organizacyjno-prawnej, odpowiadają całym swoim majątkiem. Wynika z tego to, że we wszystkich umowach oraz przez sądownictwem stają jej wszyscy wspólnicy, a nie spółka. Założenie spółki wymaga zgłoszenie jej działalności do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej w urzędzie miasta lub gminy, następnie uzyskuje się numer REGON, NIP, zgłasza się ją do ZUS, a także ewentualnie do PIP i innych organizacji. Pozwoli to na otrzymanie pozwoleń, zezwoleń lub licencji, a także założenie konta bankowego, potrzebnego do działalności przedsiębiorstwa. Zawierana umowa między wspólnikami dotyczy określenia przede wszystkim celu, siedziby, czasu- oznaczony bądź nieoznaczony, wnoszonych wkładów- może być gotówka, ruchomości oraz

.....
.....

---

³⁸ *Podstawy nauki o przedsiębiorstwie.* / pod red. Lichtarski J., Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego, 2001, s. 70-71.

Rozdział 2. Bariery rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce

2.1. Pojęcie i klasyfikacja barier rozwoju

Popularność sektora małych i średnich przedsiębiorstw ciągle rośnie, o czym świadczy opisane wcześniej ich znaczenie dla gospodarki. Przypisuje mu się największy udział w tworzeniu PKB oraz to, że dzięki niemu tworzy się więcej miejsc pracy dla bardziej i mniej wykształconych oraz wykwalifikowanych ludzi. Ich pozytywny wpływ na gospodarkę dostrzega się na rynku lokalnym, regionalnym oraz krajowym. Oznacza to, że MSP posiadają umiejętność dostosowywania się do zmian na rynku, a także biorą udział w poprawie innowacyjności związanych z nowoczesną technologią. Jednak jak w każdym sektorze pojawiają się bariery, które hamują ich postęp. Dotyka to najczęściej przedsiębiorców, którzy zaczynają swoją działalność i trafiają na różne problemy wynikające z rozpoczęciem, czy trwaniem swojej kariery zawodowej³⁹. Na działalność małych i średnich firm wpływ ma zewnętrzne oraz wewnętrzne otoczenie. Uwarunkowania makroekonomiczne, czyli zewnętrzne dotyczące poziomu wzrostu gospodarczego oraz poziomu inflacji, a także popytu i podaży na rynku. Wyróżnia się także badanie stabilności waluty, stopy procentowej udzielanych kredytów, poziomu oszczędności krajowych, rozwoju infrastruktury oraz jeśli chodzi o miasta, to występujących usług finansowych. Bardzo ważny dla działalności małych i średnich przedsiębiorstw jest system finansowo-podatkowy. Jeśli chodzi o uwarunkowania mikroekonomiczne, czyli występujące wewnątrz firmy, to głównie zalicza się: zasoby własne przedsiębiorcy, czyli kapitał jaki inwestują w działalność oraz dostęp do źródeł finansowania, które pochodzą z zewnątrz, jak np. kredyty, pożyczki czy leasing. Cechy przedsiębiorstw, jakie można wyliczyć to są: innowacyjność, elastyczność, wiedza pracowników, sprawność zarządzania, jakość wytwarzanych produktów bądź oferowanych usług, a co za tym idzie umiejętność dostosowywania się do potrzeb klientów. Bardzo ważne jest określenie rentowności produkcji, co dotyczy efektywności posiadanych kapitałów lub aktywów⁴⁰.

Sektor MSP ma bardzo duży wpływ na gospodarkę każdego kraju. Opisane wyżej czynniki utrudniają powstawanie i działanie przedsiębiorstw. Określić je można jako „bariery”,

---

³⁹ gf24.pl/prawo-podatkowe-koszty-pracy-biurokracja-glowne-bariery-rozwoju-msp-w-polsce-2/;
dostęp: 2016-02-20.

⁴⁰ *Finansowanie działalności przedsiębiorstw z sektora MŚP. Podstawy prawne i organizacyjne funkcjonowania MŚP //*; Dostępny w Internecie: malimikro.blogspot.com/2012/07/podstawy-prawne-i-organizacyjne.html;
dostęp: 2016-02-20.

które można definiować jako „przeszkodę w działaniu lub w dalszym rozwoju”⁴¹. Główne kryteria barier firm dotyczą ograniczeń:

- a) rynkowych,
- b) prawno-podatkowych,
- c) finansowych,
- d) technicznych,
- e) informacyjnych,
- f) społecznych,
- g) kadrowych,
- h) kulturowych.

Oczywiście można je klasyfikować w różnorodny sposób, a to już zależy od rodzaju prowadzonej działalności i rodzaju obszarów geograficznych oraz jakim podlegają regulacjom prawnym. Uważam, że wyżej wymienione bariery rozwoju będą mogła przedstawić w taki sposób, aby odzwierciedlić przyczyny problemów występujących w małych i średnich przedsiębiorstwach⁴².

2.2. Bariery rynkowe

Bariery rynkowe wynikają z ogólnego spadku popytu na rynku, co powoduje obniżenie obrotów w małych i średnich firmach. Często odczuwalnym zagrożeniem są działania konkurencji, a dokładnie rozwój innych przedsiębiorstw krajowych, a także tolerancyjna postawa wobec wymiany handlowej. Słaby popyt krajowy, który wynika z niskiej siły nabywczej pokazują wysoki udział podstawowych zakupów zamiast towarów charakteryzujących się wysoką wartością dodaną. MSP przodują w sprzedaży tej drugiej grupy.

.....

---

⁴¹ *Słownik języka polskiego*, Warszawa: PWN, 2008, s. 40.

⁴² Krawczyk M., op. cit., s. 30-33.

Rozdział 3. Bariery rozwoju MSP w Polsce – wyniki badań własnych

3.1. Organizacja i przebieg badań

Na potrzeby pracy zostały przeprowadzone badania w postaci ankiety skierowanej do osób prowadzących działalność gospodarczą w celu zapoznania się z opinią polskich przedsiębiorców na temat barier rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. Ankieta skierowana do przedsiębiorców została przedstawiona w załączniku nr 1.

W przeprowadzonej ankiecie wzięło udział 125 przedsiębiorców, głównie prowadzących działalność usługową. Wśród uczestników badania sondażowego zwrócono uwagę na podział ze względu na płeć, który w sposób obrazowy przedstawia konstruowanie tabel i wykresów. Opinie respondentów zostały przedstawione w dalszej części pracy. Rysunek 5 oraz tabela 10 przedstawia próbę badania, do której zalicza się 125 przedsiębiorców w tym 74 mężczyzn i 51 kobiet.

Tabela 5. Płeć respondentów

L.p.	Płeć	Liczba badanych	Udział (w %)
1	kobieta	51	41
2	mężczyzna	74	59
Razem		125	100

Źródło: opracowanie własne.

Zwróć uwagę

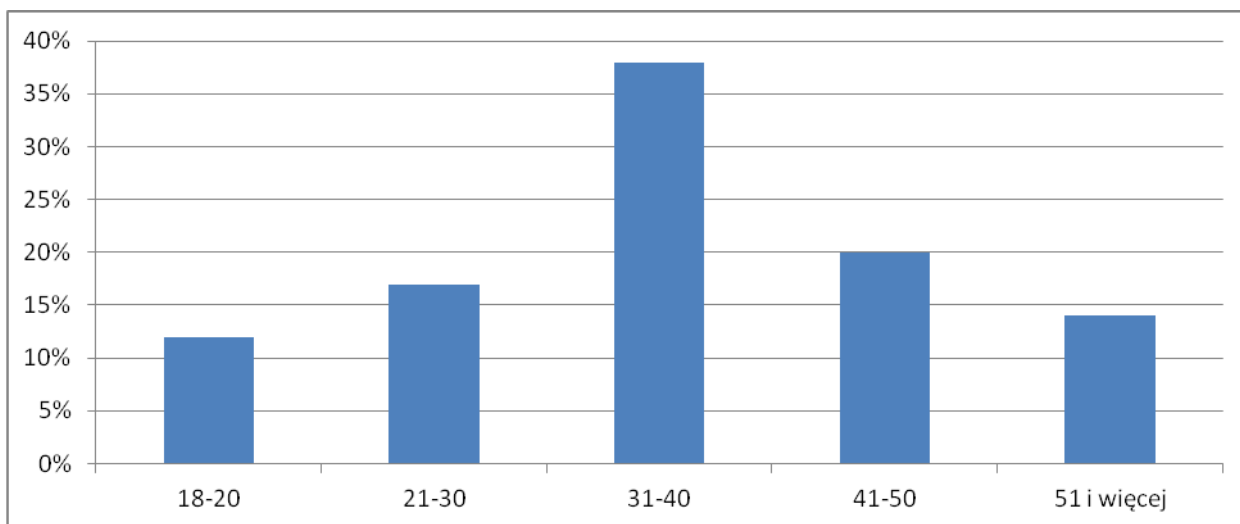
W omówieniu Metryczki dla zobrazowania np. ilości respondentów wykorzystujemy tylko jeden sposób prezentacji (tabelę lub wykres np. kołowy).

Jeśli ktoś/coś jest policzalne (respondentów można policzyć) to mówimy i piszemy **liczba**

Jeśli czegoś nie możemy policzyć – to **ilość**

Jeśli jest mała próba, mniejsza od 100 obserwacji to nie stosujemy procentów

W przeprowadzonej ankiecie wzięły udział osoby w różnym przedziale wiekowym. Najwięcej przedsiębiorców mieściło się w przedziale wiekowym 31-40 lat. Poniższa tabela 11 przedstawia w jakich przedziałach wiekowych mieścili się badani.

Rysunek 6. Wiek respondentów

Źródło: opracowanie własne.

Kolejnym ważnym czynnikiem przy analizie badań jest informacja jakiego rodzaju działalność prowadzą respondenci. Większość badanych prowadzi firmy usługowe, są to przede wszystkim usługi fryzjerskie, gastronomiczne, transportowe, kurierskie, budowlane oraz handlowe. Tabela 12 przedstawia podział uczestników biorących udział w ankiecie ze względu na rodzaj prowadzonej działalności, natomiast rysunek 4.4. ukazuje procentowy podział badanej grupy respondentów.

Tabela 6. Rodzaj prowadzonej działalności

L.p.	Przedział wiekowy	Liczba badanych	Udział (w %)
1	transport	17	13,60
2	nieruchomości	3	2,40
3	przemysł	2	1,60
4	budownictwo	21	16,80
5	handel	26	20,80
6	usługi finansowe	5	4,00
7	inne usługi:	razem	51
		fryzjerskie	15
		kurierskie	19
		gastronomiczne	17
RAZEM		125	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Istotną informacją, potrzebną do w procesie analizy przeprowadzonej ankiety jest wielkość zatrudnienia w prowadzonym przedsiębiorstwie. Najwięcej bo blisko 70% firm

zatrudnia do 9 pracowników. Tabela 7 przedstawia podział respondentów ze względu na poziom zatrudnienia pracowników liczbę pracowników.

Tabela 7. Wielkość firmy

L.p.	Wielkość firmy	Liczba badanych	Udział (w %)
1	0-9 osób	85	68,00
2	10-49 osób	35	28,00
3	50-249 osób	5	4,00
4	250 osób i więcej	0	0,00
Razem		125	100,00

Źródło: opracowanie własne.

3.2. Prezentacja wyników badań własnych

Bariery rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw to problem jak najbardziej aktualny w Polsce. W czwartym rozdziale zostaną przedstawione wyniki przeprowadzonych badań na podstawie ankiety skierowanej do przedsiębiorców. Wyniki badania często są jednoznaczne i podtrzymują tylko społeczną opinie na temat problemów z urzędami, biurokracją i podatkami. Tabela 8 przedstawia informację na temat źródeł finansowania własnej działalności.

Wszyscy badani respondenci korzystali ze środków własnych na początku prowadzenia działalności. Jest to bardzo pozytywna informacja, gdyż świadczy o mniejszym uzależnieniu od kapitału obcego. Znacząca ilość badanych korzystała z różnego rodzaju dotacji. Pomoc finansową z urzędów pracy otrzymało około 24% badanych osób. Z dotacji unijnych skorzystało natomiast blisko 24% badanych.

Zwróć uwagę

W analizie posługujemy się zazwyczaj danym procentem a nie liczbą respondentów.

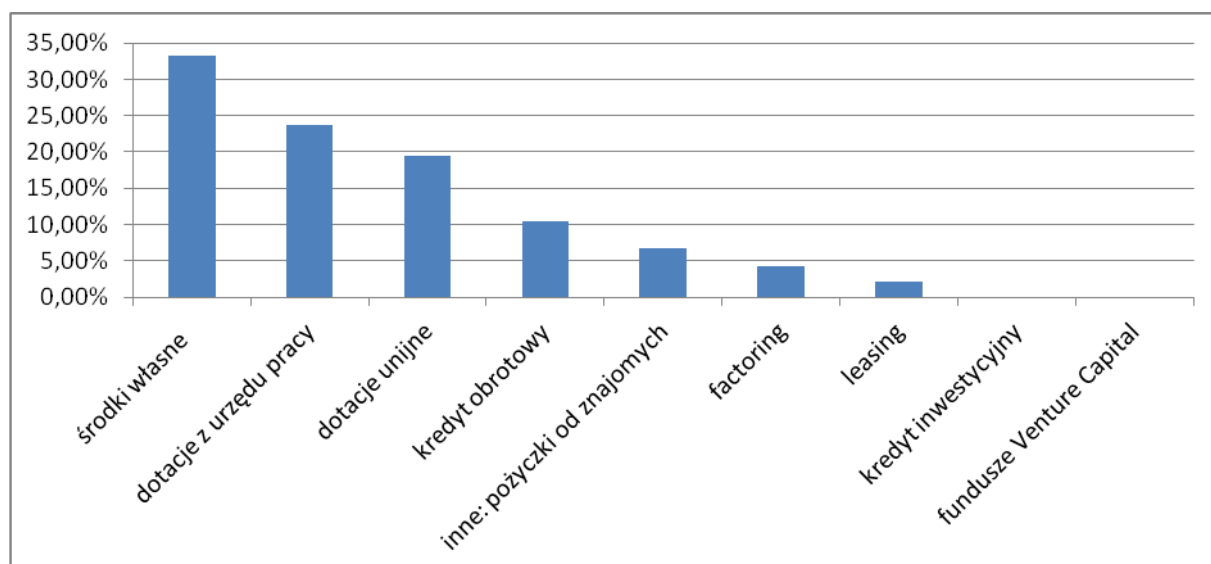
Jeśli próba będzie mała to nie wolno jednak wyznaczać procentów.

Tabela 8. Źródła finansowania działalności przez przedsiębiorców na początku funkcjonowania

L.p.	Źródła finansowania	Liczba badanych	Udział (w%)
1	środki własne	125	33,33
2	kredyt obrotowy	39	10,40
3	kredyt inwestycyjny	0	0,00
4	leasing	8	2,13
5	factoring	16	4,27
6	dotacje unijne	73	19,47
7	dotacje z urzędu pracy	89	23,73
8	fundusze Venture Capital	0	0,00
9	inne: pożyczki od znajomych	25	6,67
Razem		375	100

Źródło: opracowanie własne.

Dane z tabeli 8 prezentuje rysunek 7.

Rysunek 7. Źródła finansowania działalności na początku funkcjonowania

Źródło: opracowanie własne.

Analizując rysunek 7 można zauważyć, że na początku prowadzenia swojej działalności 1/3 respondentów korzystała ze środków własnych. Opowiadając na pytanie nr 5 z ankiety można było udzielić maksymalnie 3 odpowiedzi. Z tego właśnie powodu rysunek 7 prezentuje 375 odpowiedzi udzielonych przez 125 osób.

Pytanie 4 dotyczyło problemów, z którymi borykali się respondenci w momencie zakładania działalności gospodarczej. Tabela 9 przedstawia wyniki badania.

Tabela 9. Trudności z zakładaniem działalności (charakterystyka ze względu na płeć)

Odpowiedzi	Odpowiedzi kobiet		Odpowiedzi mężczyzn		Liczba odpowiedzi	Udział (w%)
tak	35	68,63%	45	60,81%	80	64,00%
nie	15	29,41%	18	24,32%	33	26,40%
nie mam zdania	1	1,96%	11	14,86%	12	9,60%
Razem	51	100,00%	74	100,00%	125	100,00%

Źródło: opracowanie własne.

Analizując tabelę 9 można zauważyć, że większość badanych osób nie widzi trudności związanych z zakładaniem działalności. 64% badanych twierdzi, że formalności związane z założeniem działalności nie sprawiło im trudności. Zarówno u kobiet jak i u mężczyzn wynik ten kształtuje się na poziomie nieco ponad 60%. Trudności związane z założeniem przedsiębiorstwa miało ponad 26% respondentów. Uwzględniając płeć, blisko 30% kobiet miało problem z formalnościami związanymi z rozpoczęciem działalności, dostrzegą go także ponad 24% mężczyzn.

.....

Jak wykazano, duże znaczenie dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw mają obciążenia podatkowe krajowe i lokalne, ubezpieczeniowe, brak wsparcia ze strony państwa oraz lokalnych władz, jak również polityka banków w zakresie kredytów dla MSP.....

Zwróć uwagę

Każdy rozdział powinien kończyć się 4 - 5 zdaniami podsumowania .

(od nowej strony)

Zakończenie

Zamierzeniem niniejszej pracy było ukazanie problemów z jakimi borykają się w dzisiejszych czasach przedsiębiorcy małych i średnich firm w Polsce. Celem realizacji powyższego tematu, przedstawiono i opisano zagadnienia związane z przedsiębiorstwem. Zapoznano czytelnika ze współczesnymi barierami rozwoju małych firm. Zobrazowano szereg problemów z jakimi mają do czynienia osoby prowadzące działalność gospodarczą. Dokonano analizy dostępnych raportów. Na potrzeby pracy przeprowadzono anonimową ankietę. Zobrazowano i zinterpretowano otrzymane wyniki badania.

Ostatnie lata funkcjonowania w Polsce gospodarki wolnorynkowej charakteryzują się wzrostem liczby powstających małych i średnich przedsiębiorstw. Wyjątkową uwagę zwraca się na ich promocję oraz rolę jaką odgrywają w współczesnym życiu społeczno-gospodarczym Polski. Małe i średnie jednostki gospodarcze charakteryzuje to, że w przeważającej liczbie przypadków rolę kierownika jednostki pełnią właściciele. W tego typu przedsiębiorstwach system zarządzania jest z reguły scentralizowany. Rzadko podejmuje się próby planowania oraz decyzje zespołowe. Przedsiębiorstwa te z reguły nie mają jednolitej pozycji na rynku. Nastawione są na zaspakajanie potrzeb klientów indywidualnych. Charakteryzując małe i średnie przedsiębiorstwa należy podkreślić bliskie kontakty między ludzkie, często bezpośredni stosunek pracodawcy do pracowników oraz osobiste kontakty zatrudnianych osób. Polityka gospodarcza praktycznie wszystkich krajów w których występuje gospodarka wolnorynkowa uznaje potrzebę rozwoju mniejszych firm z uwagi na fakt korzyści płynących z ich funkcjonowania w gospodarce rynkowej.

Mimo dużego nacisku na rozwój tej grupy przedsiębiorstw między innymi dotacje, fundusze czy administracyjną pomoc państwa, jednostki te borykają się z nie małymi barierami rozwoju, które wynikają zarówno z polityki prowadzonej przez rząd, konkurencji z większymi przedsiębiorstwami czy rozwojem szarej strefy. Nie ulega wątpliwości fakt, że o ten sektor należy dbać, gdyż stanowi on filar tworzącej się klasy średniej, która w systemach opartych na gospodarce rynkowej jest gwarantem postępu. W regionach słabiej rozwiniętych małe przedsiębiorstwa mogą być gwarantem rozwoju oraz aktywizacji ludności, czy poprawy stopy życiowej. Znaczącą rolę odgrywają również w łagodzeniu rozmiarów oraz skutków bezrobocia, które w regionach słabiej rozwiniętych jest wyjątkowo wysokie. Widzimy zatem jak ważną rolę odgrywają małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce Polski.

Istnieje wiele aspektów, które często ograniczają rozwój tego sektora, a czasem uniemożliwiają utrzymanie się na rynku. Z danych statystycznych jasno wynika, że większość przedsiębiorstw jest likwidowana po pierwszym roku działalności. Powodów takich sytuacji jest wiele. Samo rozpoczęcie działalności wymaga od właściciela dużych pokładów cierpliwości. Mimo powstania tzw. „jednego okienka” osoby chcące założyć działalność gospodarczą muszą przygotować się na stosy dokumentów, które muszą wypełnić. Nie doskonałość tego pomysłu polega na tym, że zamiast wrzucić wszystkie wnioski w jeden arkusz. Przedsiębiorca może załatwić wszystkie formalności w jednym miejscu, jednak musi wypełnić wszystkie dokumenty tak samo jak przed wprowadzeniem reformy.

Ogromnym problemem w Polsce jest wysokość obciążeń podatkowych, która stanowi istotną barierę rozwoju przedsiębiorczości. Nadmierne obciążanie płatników podatków, często odbija się „czkawką” osobom prowadzącym działalność. Nie rzadko właściciele firm zamykają swoje formy i zaczynają działać w tzw. „szarej strefie” ze względu na podatki. Do tego dochodzą wysokie koszty zatrudnienia czy same składki za przedsiębiorcę. Tylko przez dwa pierwsze lata działania jednostki gospodarczej można korzystać z tzw. „małego ZUS-u”. Po tym okresie przedsiębiorcy przechodzą na „duży ZUS”, często ten czynnik decyduje o zamknięciu bądź zawieszeniu działalności. Niedoskonałość odprowadzanych składek polega na tym, że wszyscy opłacają je w takiej samej wysokości. Kolejną poważną barierą ograniczającą rozwój sektora MSP są problemy z pozyskaniem kapitału finansowego na prowadzenie przedsiębiorstwa. W ostatnich latach sytuacja trochę się poprawiła z uwagi na dotacje unijne, jednak one się kiedyś skończą. Wyżej wymienione bariery są często problemem młodych ludzi, którzy zamiast próbować swoich sił na rynku, po przekalkulowaniu kosztów wolą pracować dla innych, niż podejmować działalność. Do tego wszystkiego dochodzi dość specyficzne podejście jednostek budżetowych do przedsiębiorców. Częste kontrole, trudności w załatwieniu prostej sprawy również nie sprzyjają przedsiębiorcom. Czytając wiele forów internetowych czy blogów, Polacy za granicą najczęściej chwalą niskie koszty samozatrudnienia, przychylność i pomoc urzędów oraz zdecydowanie mniejszą biurokrację związaną z prowadzeniem własnej działalności. Wśród barier hamujących rozwój polskich przedsiębiorstw można wymienić jeszcze nie jasność i niestabilność przepisów prawnych, które dość często ulegają zmianie. Brak informacji wśród przedsiębiorców o konsekwencjach wdrożenia do polskiego systemu prawnego dyrektyw unijnych, które bezpośrednio oddziałują na prowadzenie jednostki. Sektor małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce potrzebuje jak najszybszych zmian w prawie o które co raz głośniej upominają się przedsiębiorcy. Podstawowym warunkiem rozwoju małych firm w Polsce jest prowadzenie

przez państwo stabilnej polityki makroekonomicznej, która wprowadziła by równowagę gospodarczą.

Niezależnie od liczby barier rozwoju małe i średnie przedsiębiorstwa muszą walczyć o swoją pozycję na rynku oraz podejmować nowe inwestycje i dalej się rozwijać. Pocieszający jest fakt, że w naszym kraju jest tak wiele osób, które podejmują to ryzyko. Właściciele małych firm muszą być twórczy i kreatywni w poszukiwaniu nowych rynków zbytu. Dzięki wejściu Polski do Unii Europejskiej wielu przedsiębiorców dostało możliwość eksportu swoich produktów czy usług na rynki europejskie. Przedsiębiorstwa z sektora małych i średnich działalności gospodarczych stanowią główne źródło rozwoju ekonomicznego, ograniczają bezrobocie, dlatego tak ważne jest aby ten sektor stale się rozwijał i umacniał swoją pozycję na krajowym rynku gospodarczym.

(od nowej strony, sporządzamy alfabetycznie od nazwiska autora, pozycje numerujemy, na końcu należy postawić kropkę)

Spis materiałów źródłowych

Literatura:

1. Borowiecki R., B. Siuta-Tokarska: Problemy funkcjonowania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce – Warszawa: Wydawnictwo Difin, 2008.
2. Daszkiewicz N., Wach K.: Małe i średnie przedsiębiorstwa na rynkach międzynarodowych – Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 2013.
3. Dominiak P. : Sektor MSP we współczesnej gospodarce – Warszawa: PWN.
4. Drab-Kurowska A., Sokół A.: Małe i średnie przedsiębiorstwa wobec wyzwań rozwoju technologii XXI wieku – Warszawa, Wydawnictwo CeDeWu, 2010.
5. Engelhard J.: Współczesne przedsiębiorstwo – Warszawa: Wydawnictwo CeDeWu, 2009.
6. Godlewska-Majkowska H.: Lokalizacja przedsiębiorstw w gospodarce globalnej – Warszaw; Wydawnictwo: Difin SA, 2013.
7. Jarosiński M.: Procesy i modele internacjonalizacji polskich przedsiębiorstw – Warszawa: Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, 2013.
8. Jasiniak M.: Przedsiębiorstwa krajowe i zagraniczne w Polsce – Łódź; Wydawnictwo UŁ, 2013.
9. Kokocińska M.: Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarkach europejskich – Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, 2012.
10. Lachiewicz S., Matejun M.: Zarządzanie rozwojem małych i średnich przedsiębiorstw – Warszawa: Wolters Kluwer SA, 2011.
11. Lubas B., Piasny B., Przedsiębiorstwo XXI wieku szanse i zagrożenia - Lublin, Wydawnictwo: KUL, 2006.
12. Michalski G.: Płynność finansowa w małych i średnich przedsiębiorstwach – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2013.
13. Nogalski B., Ronkowski R.: Współczesne przedsiębiorstwo – problemy funkcjonowania i zatrudnienia. – Toruń: Wydawnictwo Dom Organizatora, 2007.
14. Pietraszewski M.: Ekonomika i organizacja przedsiębiorstw – Poznań: Wydawnictwo eMPI², 1996.

15. Schumpeter J. A.: Teoria rozwoju gospodarczego – Warszawa; Wydawnictwo PWN, 1960.

Akty prawne:

1. Ustawa o Prawie działalności gospodarczej z dnia 19 lipca 1991 roku. Dz.U. 1999 nr 101 poz. 1178.

Zwróć uwagę

Należy zawsze podać, gdzie dany akt prawny został opublikowany np. Dziennik Ustaw.

Źródła elektroniczne:

1. Nowak J., *Finansowanie przedsiębiorstwa*, [W:] Inforlex, opublikowano: EPS 2008/2/34-42.
2. Szulczewski G., *Etyczna ekonomia w ujęciu Petera Kosłowskiego*. Dostępny w Internecie: www.cebi.win.pl/teksty/etyczna_ekonomia.doc .

Zwróć uwagę

Należy zdecydowanie unikać źródeł, które nie są źródłami informacji stricte naukowej np. sciaga.pl, wikipedia.org.

Inne:

1. Małe i średnie przedsiębiorstwa niefinansowe w Polsce w latach 2009-2013 /Główny Urząd Statystyczny.
2. Mały Rocznik Statystyczny Polski 2015.
3. Ostrowska D.: Mały pożyczczy, ale z poręczeniem, Gazeta Bankowa.
4. Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2013-2014 / Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości 2015.

Spis tabel

	Str.
1. Koszty i korzyści procesu globalizacji.....	15
2. Typy osobowości kierownika.....	20

Spis rysunków

	Str.
1. Struktura organizacyjna samorządu terytorialnego szczebla podstawowego	8
2. Położenie gminy Pietrowice Wielkie	22
3. Liczba ludności w gminie Pietrowice Wielkie	23
4. Dochody gminne w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2011-2014.....	26

Załączniki

KWESTIONARIUSZ ANKIETY

Ankieta ma na celu poznanie sytuacji na rynku pracy w województwie dolnośląskim. Badanie prowadzone jest w związku z pracą licencjacką na temat: „Rynek pracy w województwie mazowieckim w latach 2000-2015”, pisaną w Wyższej Szkole Bankowej we Wrocławiu

Ankieta jest anonimowa. Odpowiedzi nie będą analizowane osobno lecz w zestawieniach sumarycznych, które zostaną wykorzystane jako źródło do pracy. Wypełnienie ankiety zajmie około 5 minut. Dziękuję za poświęcenie czasu.

Marek Kowalczyk

PROSZĘ ZAZNACZYĆ WYBRANĄ ODPOWIEDŹ LUB WPISAĆ WŁASNĄ W WYKROPOKOWANYCH MIEJSCACH

METRYCZKA**M1. Wiek**

1) 18-25	4) 46-55
2) 26-35	5) 56-65 i więcej
3) 36-45	

M2. Płeć

1) Kobieta	2) Mężczyzna

M3. Miejsce zameldowania

1) Do 10 tys. mieszkańców	4) 100-500 tys.
2) 10-50 tys.	5) powyżej 500 tys. mieszkańców
3) 50-100 tys.	

M4. Obecne miejsce pracy

1) Własna działalność	5) Polska firma prywatna
2) Firma państwowa	6) Administracja państwowa lub samorządowa
3) Firma prywatna z udziałem kapitału zagranicznego	7) Organizacja społeczna (non-profit)
4) Firma rodzinna prowadzona przez jednego z członków rodziny	8) Inna, jaka.....

M5. Wykształcenie

1) Zawodowe	5) Licencjat
2) Średnie w trakcie	6) Wyższe w trakcie
3) Średnie	7) Wyższe
4) Licencjat w trakcie	8) Inne, jakie.....

M6. Miesięczne wynagrodzenie netto

1) Do 2 000 zł	4) 6 001 – 8 000 zł
2) 2 001 -4000 zł	5) 8 001 -10 000 zł
3) 4 001 – 6 000 zł	6) Powyżej 10 001 zł

PYTANIA

1. Czy aktualnie Pan(i) pracuje? *(Proszę wybrać jedną odpowiedź)*
  - 1) Tak
  - 2) Nie
2. Przez jaki czas najdłużej pozostawał(a) Pan(i) bez pracy? *(Proszę wybrać jedną odpowiedź)*
  - 1) Do 3 miesięcy
  - 2) Od 4 do 6 miesięcy
  - 3) Od 7 do 12 miesięcy
  - 4) Powyżej 12 miesięcy
3. Proszę podać z jakich sposobów korzystał(a) Pan(i) podczas poszukiwania pracy? *(Proszę wybrać maksymalnie 3 odpowiedzi)*
  - 1) Korzystanie z ofert Urzędów Pracy
  - 2) Korzystanie z usług prywatnych biur i agencji pośrednictwa pracy
  - 3) Pisanie e-maili, telefonowanie i osobiste wizyty w firmach w celu zorientowania się, czy są wolne wakaty
  - 4) Wykorzystywanie znajomości i stosunków rodzinnych
  - 5) Odpowiadanie na ogłoszenia w prasie
  - 6) Poszukiwanie ofert za pośrednictwem Internetu poprzez rejestrację w serwisach typu InfoPraca, Pracuj.pl, itp.
  - 7) Rozsyłanie CV do wielu firm
  - 8) Inne, jakie.....
4. Z których form pomocy oferowanych przez Urząd Pracy korzystał(a) Pan(i)? *(Proszę wybrać maksymalnie 3 odpowiedzi)*
  - 1) Staży
  - 2) Zasiłków
  - 3) Zatrudnienia subsydiowanego
  - 4) Szkoleń
  - 5) Dofinansowania kosztów studiów podyplomowych
  - 1) Poradnictwa zawodowego
  - 2) Indywidualnego planu działania
  - 3) Innych, jakich.....
  - 4) Nie korzystałem(łam) z żadnych form pomocy
5. Czy Pan(i)? *(Proszę wybrać maksymalnie 2 odpowiedzi)*
  - 1) Posiada prawo jazdy kat. B
  - 2) Zna przynajmniej jeden język obcy w stopniu co najmniej komunikatywnym
  - 3) Potrafi obsługiwać komputer (MS Office)
  - 4) Dokszałca się lub przekwalifikowuje we własnym zakresie
  - 5) Uczestniczy teraz, bądź w przeszłości w kursie, szkoleniu zorganizowanym dla osób poszukujących pracy
6. Jak ocenia Pan(i) sytuację na mazowieckim rynku pracy? *(Proszę wybrać jedną odpowiedź)*
  - 1) Bardzo dobrą
  - 2) Dobrą
  - 3) Zadowolającą
  - 1) Złą
  - 2) Bardzo złą
  - 3) Nie mam zdania
7. Czy według Pana(i) po przystąpieniu do Unii Europejskiej sytuacja na rynku pracy w województwie mazowieckim? *(Proszę wybrać jedną odpowiedź)*
  - 1) Poprawiła się
  - 2) Nie zmieniła się
  - 3) Pogorszyła się
  - 4) Nie mam zdania
8. Czy w obecnej sytuacji na rynku pracy był(a)by Pan(i) gotów(owa) na stworzenie sobie miejsca pracy poprzez rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej? *(Proszę wybrać jedną odpowiedź)*
  - 1) Zdecydowanie tak
  - 2) Raczej tak
  - 3) Nie mam zdania
  - 4) Raczej nie
  - 5) Zdecydowanie nie

9. W jakiej firmie najchętniej podjął(ęła)by Pan(i) pracę? *(Proszę wybrać jedną odpowiedź)*
1) Własna działalność	5) Polska firma prywatna
2) Firma państwowa	6) Administracja państwowa lub samorządowa
3) Firma prywatna z udziałem kapitału zagranicznego	7) Organizacja społeczna (non-profit)
4) Firma rodzinna prowadzona przez jednego z członków rodziny	8) Trudno powiedzieć
	9) Inna, jaka.....
10. Czy według Pana(i) większe szanse na znalezienia pracy są w większej miejscowości aniżeli mniejszej? *(Proszę wybrać jedną odpowiedź)*
1) Zdecydowanie tak	4) Zdecydowanie nie
2) Raczej tak	5) Nie mam zdania
3) Raczej nie	
11. Czy gdyby wymagała tego praca zmieniłby(aby) Pan(i) miejsce zamieszkania? *(Proszę wybrać jedną odpowiedź)*
1) Zdecydowanie tak	4) Zdecydowanie nie
2) Raczej tak	5) Nie mam zdania
3) Raczej nie	
12. Czy zetknął(ęła) się Pan(i) z dyskryminacją kobiet na rynku pracy? *(Proszę wybrać jedną lub więcej odpowiedzi)*
1) Tak, sama tego doświadczyłam	3) Słyszałem(łam) o takich przypadkach
2) Nie, ale znam osoby, które tego doświadczyły	4) Nigdy się nie zetknąłem(ęłam)
13. Czy kiedykolwiek podczas rozmowy o pracę zadano Panu(i) pytanie dotyczące stanu cywilnego? *(Proszę wybrać jedną odpowiedź)*
1) Tak	3) Nie dotyczy
2) Nie	
14. Czy kiedykolwiek podczas rozmowy o pracę zadano Panu(i) pytanie dotyczące posiadania dzieci teraz lub w przyszłości? *(Proszę wybrać jedną odpowiedź)*
1) Tak	1) Nie dotyczy
1) Nie	
15. Z ilu firm dostał(a) Pan(i) po rozmowie kwalifikacyjnej odpowiedź zwrotną, zarówno pozytywną, jak i negatywną? *(Proszę wybrać jedną odpowiedź)*
1) 1-3	3) 8-10
2) 4-7	4) 11 i więcej
	4) 11 i więcej
16. Na ilu rozmowach był(a) Pan(i) zanim dostał(a) pracę? *(Proszę wybrać jedną odpowiedź)*
1) 1-3
2) 4-7
3) 8-10

Oświadczenie studenta

1. Oświadczam, że praca dyplomowa:
  - 1) jest mojego autorstwa i nie narusza praw autorskich w rozumieniu ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jednolity Dz. U. Nr 90 z 2006 r., poz. 631 z późn. zm.) oraz dóbr osobistych chronionych prawem cywilnym,
  - 2) nie zawiera danych i informacji, które uzyskałem/łam w sposób niedozwolony,
  - 3) nie była podstawą nadania dyplomu uczelni wyższej lub tytułu zawodowego ani mnie ani innej osobie,
2. Wyrażam zgodę na poddanie mojej pracy kontroli za pomocą systemu antyplagiatowego oraz na umieszczenie tekstu pracy w bazie danych Uczelni, w celu ochrony go przed nieuprawnionym wykorzystaniem. Oświadczam, że zostałem poinformowany i wyrażam na to zgodę, by system antyplagiatowy porównywał tekst mojej pracy z tekstem innych prac znajdujących się w bazie danych Uczelni, z tekstami dostępnymi w zasobach światowego Internetu oraz z bazą porównawczą systemu antyplagiatowego.
3. Wyrażam zgodę, aby moja praca pozostała w bazie danych Uczelni przez okres, który Uczelnia uzna za stosowny. Oświadczam, że zostałem poinformowany i wyrażam na to zgodę, że tekst mojej pracy stanie się elementem porównawczej bazy danych Uczelni, która będzie wykorzystywana, w tym także udostępniana innym podmiotom, na zasadach określonych przez Uczelnię, w celu dokonywania kontroli antyplagiatowej prac dyplomowych i przejściowych, a także innych tekstów, które powstaną w przyszłości.
4. Ponadto oświadczam, że treść pracy dyplomowej zawartej na przekazywanym nośniku elektronicznym jest identyczna z wersją drukowaną

.....
podpis

(ostatniej strony nie numerujemy)